

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

*SVOBODA PROJEVU SE ZAMĚŘENÍM NA SVOBODU TISKU
V SOUDNÍ JUDIKATUŘE*

2017

Hana Petermannová

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická
Katedra ústavního a evropského práva

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE
*SVOBODA PROJEVU SE ZAMĚŘENÍM NA SVOBODU TISKU
V SOUDNÍ JUDIKATUŘE*

Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Zuzana Vostrá Ph.D.
Zpracovala: Hana Petermannová
Plzeň 2017

Vloženo oficiální zadání kvalifikační práce.

„Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2017

.....

Hana Petermannová

Poděkování:

„Chtěla bych touto cestou poděkovat vedoucí bakalářské práce JUDr. Zuzaně Vostřové Ph.D. za cenné rady, připomínky a inspirativní podněty při vedení mé práce.“

Obsah

ÚVOD	7
1. POJEM „SVOBODA PROJEVU“	9
1. 1 SVOBODA PROJEVU – DOBOVÉ MEZNÍKY	11
1. 1. 1 <i>Stručný nástin vývoje svobody projevu na českém území od r. 1848.</i>	14
1. 2 SVOBODA PROJEVU - ZÁKLADNÍ EVROPSKÉ DOKUMENTY	17
1. 2. 1 <i>Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod</i>	17
1. 2. 2 <i>Listina základních práv Evropské unie</i>	19
2. ÚSTAVNĚ – PRÁVNÍ ÚPRAVA SVOBODY PROJEVU V ČESKÉ REPUBLICĚ	21
3. SVOBODA TISKU JAKO SOUČÁST SVOBODY PROJEVU	24
3. 1 SVOBODA TISKU A JEJÍ HODNOCENÍ NEVLÁDNÍMI ORGANIZACEMI	25
3. 1. 1 <i>Freedom House a Česká republika</i>	27
3. 1. 2 <i>Reporters sans frontières – Reportéři bez hranic a Česká republika</i>	28
3. 2 VLÁDNÍ ZÁSADY DO SVOBODY TISKU V ČESKÉ REPUBLICĚ - TISKOVÉ ZÁKONODÁRSTVÍ.....	30
4. SVOBODA TISKU V JUDIKATUŘE ÚSTAVNÍHO SOUDU ČESKÉ REPUBLIKY A EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA	32
4. 1 EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA A SVOBODA TISKU.....	32
4. 1. 1 <i>ESLP a klíčová role svobody tisku v demokratické společnosti</i>	33
4. 1. 2 <i>ESLP, svoboda tisku a politická sféra</i>	34
4. 1. 3 <i>Odpovědnost novinářů za sdělované informace</i>	36
4. 2 SVOBODA TISKU V ROZHODOVACÍ PRAXI ÚSTAVNÍHO SOUDU ČESKÉ REPUBLIKY	38
4. 2. 1 <i>Rozhodování Ústavního soudu České republiky ve vztahu k čl. 10 Úmluvy a čl. 17 Listiny základních práv a svobod</i>	38
4. 2. 1. 1 <i>Role svobody tisku v českém právu</i>	39
4. 2. 1. 2 <i>Svoboda tisku v kontrastu s politickou karikaturou a právem na ochranu cti v českém prostředí</i>	40
4. 2. 1. 3 <i>Ústavní soud a ochrana novinářských zdrojů</i>	42
5. MOŽNOSTI OMEZENÍ SVOBODY PROJEVU A TISKU DE LEGE FERENDA	44
5. 1 PRAVÝ KONFLIKT.....	45
5. 2 NEPRAVÝ KONFLIKT	45
5. 3 AKTUÁLNÍ OTÁZKY KOLIZE CHRÁNĚNÝCH PRÁV – ISLÁM A KŘESŤANSTVÍ, SVOBODA TISKU A BLASFEMIE	46
ZÁVĚR	49
CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ	51
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	52

Úvod

Tématem bakalářské práce je svoboda projevu se zaměřením na svobodu tisku v soudní judikatuře. Svoboda projevu je základním lidským právem, které je v dnešních demokratických státech považované za jejich samozřejmou součást. Svoboda projevu tvoří základní element fungování demokracie vůbec. Jedná se o širěji koncipované právo, zahrnující mnoho dalších dílčích práv. Mezi těmito právy má své čestné místo také svoboda tisku. Cílem práce je prostřednictvím teoretických aspektů svobody projevu a tisku analyzovat její reflexe v judikatuře vybraných soudů a odrazy soudních rozhodnutí ve společnosti. Analýza judikátů je hlavním východiskem při hodnocení způsobů výkladu práva svobody projevu a tisku a stanovením hranic mezi svobodou tisku a ochranou ostatních práv. Téma práce je pro lepší uchopení teritoriálně zasazeno do evropské a české sféry.

Práce je rozdělena na dvě části. První část obsahuje obecnou teorii, která napomáhá vymezit všechny základní pojmy, které jsou v práci klíčové. Je zde využit světový i český historický exkurz pro snazší orientaci ve složitém vývoji tohoto práva v průběhu dějin a pro lepší poznání jeho opravdového významu. Tento exkurz doplňují evropské legislativní dokumenty, které reagovaly na společenské změny a potřebu zakotvit tak důležité právo, kterým svoboda projevu bezesporu je. Poslední kapitola této první části je věnována teoretickému vymezení svobody tisku v rámci svobody projevu. Pro dotvoření celkového přehledu o významu svobody tisku tato kapitola zahrnuje také hodnocení míry svobody tisku ve světě dvěma vybranými nevládními organizacemi.

Druhá část práce obsahuje právo svobody projevu a tisku v rozhodovací praxi dvou soudů - Evropského soudu pro lidská práva a Ústavního soudu České republiky. Hlavní materií je analýza zvolených judikátů rozdělených do několika tematických skupin. Společným znakem vybraných rozhodnutí je kolize práva na svobodu projevu a tisku s jinými právy a právem chráněnými zájmy. Analýza těchto judikátů je klíčová pro celkové zhodnocení postavení svobody projevu a tisku v evropské společnosti.

Závěrečná část pojednává o mezích svobody projevu a tisku právě ve světle jednotlivých judikátů. I tato kapitola je typově zaměřena na případy, které mohou nastat při rozhodování mezi svobodou projevu a tisku a právy ostatními. Je zde zohledněna velice aktuální otázka karikaturování a politické satiry ve střetu s ochranou cti, důstojnosti a ochranou náboženského vyznání.

Důvodem výběru tématu týkajícího se svobody projevu a tisku je právě jeho aktuálnost. V současné době, ruku v ruce se světovou politickou situací, se stále více a více diskutuje nad problematikou ostrého vymezení nebo naopak stírání hranic mezi jednotlivými právy chráněnými zájmy. Budoucí vývoj práva svobody projevu a tisku závisí také na tom, do jaké roviny soudy svou judikaturou toto právo posunou.

Pro vypracování teoretického základu práce jsem jako zdrojový podklad využila dostupnou odbornou literaturu, právní předpisy, komentáře, odborné webové stránky i elektronické publikace. Při práci s judikaturou mi jako prameny posloužily veřejně přístupné elektronické databáze obou soudů – NALUS a HUDOC.

1. Pojem „Svoboda projevu“

Předtím než se budu ve své práci věnovat problematice svobody projevu a tisku v judikatuře, připadá mi podstatné vymezit svobodu projevu samostatně. V České republice se toto právo řadí mezi politická práva. Obecná definice politických práv zní: „*Politická práva jsou projevem aktivity člověka ve společnosti organizované ve stát*“.¹ Řadíme sem právo svobody projevu, právo shromažďovací, petiční, právo na odpor aj. Tato práva na rozdíl od práva na život, na majetek atd. již předpokládají existenci nějakého společenství osob (příp. státního útvaru). Tam, kde neexistuje určitá forma společenství a s tím spojené účastenství na veřejném životě, nemohou být vykonávána ani politická práva. Politická práva neznamenají pouze striktní výkon „politiky“. To je jen jedna rovina této problematiky. Politická práva obecně jsou souhrnem práv plynoucích z mezilidských vztahů ve společnosti. Stát by měl svým občanům poskytnout ochranu a záruku toho, že výkon těchto práv nebude ničím narušený.

Svoboda projevu ovšem není úplně typický zástupce těchto práv. Představuje pomyslnou dělicí čáru mezi základními lidskými právy a právy politickými. Na jedné straně je svoboda projevu součástí projevované aktivity ve státě, na straně druhé má velice blízko ke svobodě myšlení, náboženskému vyznání, umělecké tvorbě nebo svobodě vědeckého bádání.² Nutno říci, že s historickým vývojem společnosti se i svoboda projevu, stejně jako další práva, vyvíjela a rozšiřovala. Postupně pokrývala a pokrývá stále větší množství aktivit, na které je možné ji vztáhnout. S jejím dynamickým vývojem vyvstává mnoho otázek. Co je vlastně obsahem svobody projevu?

Právo svobody projevu, jeho postavení v právním řádu a obsah je častým předmětem debat a sporů mnoha akademiků. Zabývalo se jím nesčetně odborníků nejen z oblasti práva. Např. Pavel Molek vidí svobodu projevu jako celek obsahující další podsložky, dle kterých je možné toto právo obsahově rozebrat:

- *možnost zastávat názor*
- *rozšiřovat informace a myšlenky*
- *právo přijímat myšlenky a informace*
- *zákaz cenzury*

¹ FILIP, J. Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 125. cit. in MOLEK, P. *Politická práva* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 15.

² MOLEK, P. *Politická práva* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 15-16 [cit. 2017-01-13]. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3.

- právo vyžadovat informace.³

Václav Pavlíček spatřuje svobodu projevu jako právo vyjádření svých myšlenek, vědomostí, idejí, představ a přání. Právo se tímto způsobem vyjádřit nepůsobí jen vůči jednotlivci, ale je uplatňováno také erga omnes.⁴

Michal Bartoň se zabývá teorií svobody projevu převážně ve smyslu, zda je vůbec možné nějakou pozitivní definicí vytvořit. Dle jeho mínění, je svoboda projevu značně ovlivněna subjektivními faktory zvenčí. A to do takové míry, že není možné ji kvalifikovaně vymezit a ohraničit. Důvodem jsou neustálé změny a vývoj společnosti v takovém tempu, že právo svobody projevu musí na tyto obraty pružně reagovat. Uplatnění teoretického obsáhnutí svobody projevu vidí autor pouze jako nástroj pro lepší ochranu tohoto práva.⁵

Další možností, jak poznat teoretické znaky práva svobody projevu, je nahlédnutí do právních úprav, které ji obsahují. V souvislosti se zaměřením kvalifikační práce se pokusím vystihnout definiční znaky svobody projevu na příkladech jednotlivých ústavních úprav vybraných středoevropských států. Právní řády vybraných zemí vychází z různých koncepcí práva, ale i tak je možné nalézt společné obsahové znaky. Pro komparaci ustanovení, která se týkají svobody projevu, jsem zvolila ústavní úpravu Spolkové republiky Německo, Polské republiky, Slovenské republiky, Rakouské republiky a úpravu v České republice.

Svoboda projevu jako jedno z nedůležitějších lidských práv, je ve všech vybraných státech deklarována na ústavní úrovni. Německá ústava, která klade velký důraz na lidská práva, obsahuje svobodu projevu v čl. 5. Jde o svobodný projev a rozšiřování svého mínění slovem, písmem, obrazem a možnost nerušeného poučování z obecně přístupných pramenů. Ústava Rakouské republiky v čl. 13 hovoří o právu svobodně se vyjádřit prostřednictvím slov, psaní, tisku a vyobrazení svých myšlenek s dodatkem, že meze takového projevu stanoví zákon. Polská ústava chrání svobodu projevu čl. 54. Jde o právo vyjádřit názor a možnost získávat a šířit informace. Součástí polské ústavy je úprava institutu tzv. Rady pro národní vysílání, která má za úkol chránit svobodu projevu a právo na informace. Zakotvení svobody projevu ve Slovenské republice (čl. 26) a České republice (čl. 17 Listiny

³ JÄGER, P., MOLEK, P. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0.

⁴ PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2., dopl. a podstatně rozš. vyd. Praha: Linde, 1999, 180 -181. *Zákony s poznámkami* (Linde). ISBN 80-7201-170-7.

⁵ BARTOŇ, M., MOLEK, P. *Svoboda projevu: principy, garance, meze: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Leges, 2010, 25-27. *Teoretik*. ISBN 978-80-87212-42-4.

základních práv a svobod) je téměř totožné. Jedná se o vyjadřování svých názorů slovem, tiskem, písmem, obrazem či jiným způsobem, jakož i svobodné vyhledávání, přijímání a rozšiřování idejí a informací bez ohledu na hranice státu.

Z komparace úprav ve vybraných státech a jejich právních řádech lze dovodit společné znaky, které jsou charakteristické pro vyjádření obsahu svobody projevu. Souhrnným znakem je určité vyjádření vlastních myšlenek a názorů prostřednictvím slova, písma, tisku, obrazu či jejich vyjádření jakýmkoliv jiným způsobem. V rámci svobody projevu má člověk také právo na získávání a šíření informací bez cenzury.

1. 1 Svoboda projevu – dobové mezníky

Historický vývoj problematiky svobody projevu se odráží ve světle zákazů a boje proti jejímu omezování. Z časového hlediska řadíme svobodu projevu mezi nejstarší práva vůbec. Pravděpodobně úplně první náznak svobody projevu v zájmu společnosti pochází již ze starověku. Problematikou se zabýval filosof Platón, který ve svém díle „*Ústava*“ zmiňuje regulaci svobody projevu a staví se na stranu jejich odpůrců. Platónovy snahy o reorganizaci společnosti se dotýkaly práva na svobodné vyjádření myšlenek a názorů. Ve svém díle uvažuje nad zákonnou úpravou, která by vedla k přetvoření mýtů a bájí. On sám by dohlížel na jejich tvůrce a vybíral, které jejich dílo je vhodné a které nevyhovující. Čtení takových „vhodných textů“ dětem, by v budoucnu mohlo příznivě ovlivnit způsob jejich myšlení a tím přispívat k jeho zamýšlené reorganizaci společnosti a státu. V tomto případě se jedná o jakýsi prvotní projev cenzury vydávaných textů a kontroly jejich autorů.⁶

V období středověku se setkáváme s prvními legislativními úpravami svobody projevu. Nejde o zakotvení svobody projevu v komplexní formě jak je známa v dnešní době, ale spíše o její jednotlivé složky. Svoboda projevu v dnešním pojetí zahrnuje právo vyjádřit své myšlenky, ideje, vědomosti, představy i přání.⁷ Ve středověku lze pod svobodu projevu subsumovat svobodný projev náboženské víry, který nebyl zaručen vždy a každému. Toto právo se vyvíjelo v průběhu několika staletí a jeho vývoj byl doprovázen mocenskými intrikami a boji, které

⁶ PLATÓN. *Ústava*. Praha: Svoboda, 1993, s. 108. Přesvědčivou kritiku viz in POPPER, K. R. *Otevřená společnost a její nepřátelé I*. Praha: Oikuméné, 1995. cit. in MOLEK, P. *Politická práva* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 30.

⁷ PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2., dopl. a podstatně rozš. vyd. Praha: Linde, 1999, s. 180-181. *Zákony s poznámkami* (Linde). ISBN 80-7201-170-7.

vedly k jeho úpravám, legalizaci více forem náboženství a v konečném důsledku zakotvením úplné svobody náboženského vyznání jako základního lidského práva. V souvislosti s českými zeměmi lze zmínky o svobodném projevu své víry nalézt v dokumentu z období husitství. V roce 1420 byly sepsány tzv. 4 pražské artikuly, které obsahují možnost svobodného projevu a šíření božího slova. Dle textu česká obec zaručuje: „(...) *aby slovo boží po království českém bylo svobodně a bezpečně kázáno a bez překážky zřízeně od kněží bylo zvěstováno*“.⁸

Dalším mezníkem ve vývoji svobody projevu je osvícenství, které datujeme mezi 17. – 18. století. Jeho stručná charakteristika spočívá v odpoutání se od církevních přežitků podporovaných náboženskými doktrínami. Do popředí se dostává racionální uvažování a humanismus. Rozvoj osvícenského myšlení podnítily prameny proudící především z Francie a Anglie. Dotýká se oblastí politiky, vědy, kultury i hospodářství. V souhrnu jde o změnu myšlení v rámci vládnoucích vrstev Evropy, které položilo základy dnešním formám pojetí základních lidských práv. Svobodně myslet a projevat se bylo jedním z požadavků průkopníků osvícenství. Zásluhy o zaručení práva svobodného projevu lze přičítat nejen dobovým právníkům, ale lze je také připsat spisovatelům a filosofům. Anglický spisovatel a básník John Milton (1608 -1674) svou apelací k parlamentu usiloval především o svobodu tisku, která je taktéž součástí svobody projevu. Daniel Defoe (1660 – 1731), další významný anglický spisovatel a novinář, se aktivně věnoval problematice svobody projevu a tisku ve své zemi. Je autorem „*Eseje o regulaci tisku*“, ve které kritizuje snahy o zavedení kontroly knih a zavedení tiskové daně.⁹ Z francouzských osvícenských myslitelů, kteří se vyjadřovali ke svobodě projevu a myšlení, vystupuje do popředí Voltaire (1694 – 1778), jehož všeobecně známý výrok „*Nesouhlasím s tím, co říkáte, ale až do smrti budu bránit vaše právo říkat to*“ podtrhuje snahy při prosazení práva svobodného projevu ve Francii. Německý filosof Immanuel Kant (1724 -1804) viděl svobodu myšlení a projevu takto: „*(...) veřejné užívání vlastního rozumu musí být vždy svobodné a jedině ono může uskutečnit osvícenství mezi lidmi (...)*“. Kant zajímavě rozlišuje svobodu projevu na veřejnou a soukromou. Dle jeho mínění lze veřejně projevit to, co se týká vzdělanosti a gramotnosti. Naopak soukromý projev je spjat s určitou občanskou či jinou funkcí. V dimenzi soukromého projevu je

⁸ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945: komentář*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003, s. 50-51. *Zákony s poznámkami* (Linde). ISBN 80-7201-433-1.

⁹ MOLEK, P. *Politická práva* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 31 [cit. 2017-01-13]. *Lidská práva*. ISBN 978-80-7478-502-3.

přípustné jakékoliv omezení. To za předpokladu, že např. ve svěřené funkci státního úředníka není nutností myslet, ale poslouchat.¹⁰

Doba osvícenství vytvořila živnou půdu pro další vývoj problematiky svobody projevu. V 19. století se oblasti svobody myšlení a projevu věnuje ve svém díle „*O svobodě*“ John Stuart Mill (1806 – 1873). Mill v druhé kapitole díla „*Svoboda myšlenky a slova*“ píše, že člověk smí projevit jakkoliv svůj názor a *zákonodárství nebo vláda* mu v tom nesmí zabránit. Věnuje se podrobně lidskému přemýšlení a možnostem využití svého úsudku. Slovy Milla má každý právo na názor, byť to je názor jednotlivce proti většině, i přes to může být správný. Schopnost člověka mít svůj vlastní úsudek mu je dána pro to, aby ji používal. Avšak nikdo není neomylný, ale to že se člověk zmýlí, nezpůsobí, že se nesmí projevit. John Stuart Mill jde této své teorii příkladem, neboť na svou dobu se vyjadřoval velmi kontroverzně. Ve svém díle mimo jiné bojuje proti upřednostňování křesťanské víry a proti jejím dogmatům. Křesťanská církev nerozlišuje mezi vírou z vlastního přesvědčení a z donucení, nedává prostor jím proklamované volbě.¹¹

Na základě Millova díla zástupci právní filosofie postupně došli k vyhodnocení čtyř argumentů, dle kterých je možné obsáhnout důležitost svobody projevu pro společnost. Prvním z nich je tzv. *argument pravdy*. Ten spočívá v projevování toho, co si myslíme, ať už jde o správný (pravdivý) či nesprávný (nepravdivý) názor. Většina nemá právo odsuzovat menšinu jen z důvodu odlišného názoru. Správnou cestou je cesta argumentace, diskuze a nalezení řešení. Druhým prvkem je *seberealizace*. Ta dává člověku schopnost projevit se veřejně, a tím dosáhnout svého cíle. Argument *demokracie* je o vytvořeném systému, ve kterém má každý zaručenou možnost jakkoliv se projevit, diskutovat. Toto platí nejen mezi občany navzájem, ale také mezi občany a veřejnou mocí. Demokracie je také o informovanosti a schopnosti tyto informace šířit a využívat při rozhodování. U *obecné favorizace svobody* má stát (popř. jiný orgán veřejné moci) právo zasahovat do práva svobodného myšlení pouze tehdy, působí-li svobodný projev jinému subjektu újmu.¹²

¹⁰ MOLEK, P. *Politická práva* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 31 [cit. 2017-01-13]. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3.

¹¹ MILL, J. S. *O svobodě*. Přeložil K Radil. V Praze: J. Otto, [1900] (Unie).

¹² JÄGER, P., MOLEK, P.. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007, 32-33. ISBN 978-80-903786-5-0.

1. 1. 1 Stručný nástin vývoje svobody projevu na českém území od r. 1848

Od středověku přibližně do poloviny 19. století svoboda projevu takřka splývala s projevem náboženského vyznání. Není podstatné v této práci podrobněji rozvádět a popisovat snahy společenských vrstev, byť minimální, které v této nelehké době měly alespoň trochu liberalizovat společnost a umožnit projevování názorů potažmo svobodně rozhodovat o své víře, bez následků v podobě různých sankcí. Významnější a s nadsázkou modernější úvahy o svobodě projevu přichází až v revolučních 50. letech 19. století. Počátek revoluce má kořeny ve Francii a v této souvislosti dochází také k inspiraci při směřování požadavků českých a německých občanů. Shodné česko – německé liberální požadavky se mimo jiné týkaly občanské svobody, otázek odstranění privilegií katolické církve, ale také svobody tisku a odstranění cenzury. Na českém území byla v březnu roku 1848 přijata tzv. Prvá pražská petice, která shrnovala 11 požadavků adresovaných císaři, a která obsahovala přímý požadavek svobody tisku, víry, ale také svobodu univerzitního vyučování.¹³ To je v dnešní době považováno za jednu ze složek svobody projevu jako takové. Převedení požadavků laicky řečeno do praxe bylo obtížnější. Odmítavé postoje adresátů vedly postupně k upuštění od těchto dílčích cílů a důraz byl kladen především na prosazení státoprávních požadavků týkajících se vzájemného postavení Čechů a Němců. Obrat k předchozím apelacím přichází až s rozhodnutím císaře, kdy se svoboda projevu znovu objevuje téměř ve všech přijímaných ústavách během let 1848 – 1867. Ta je doplňována dílčími zákony, které se týkají zejména svobody tisku (např. tiskový zákon č. 6/1863 ř. z.).¹⁴

Po 1. světové válce dochází v českých zemích k zásadním změnám a transformaci celého státního aparátu. Ruku v ruce se změnami jde přijetí nové ústavy, která by zaručila fungování státu na demokratických principech. Nový ústavní zákon, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky je vyhlášen dne 29. února 1920 pod číslem 121. Není tajemstvím, že se autoři při tvorbě inspirovali v zahraničí. Vycházeli především z amerického a francouzského modelu. Občanská práva však byla ponechána dle rakouského vzoru z roku 1867.¹⁵ V § 117 – 125 je slovy tohoto zákona zakotvena „*Svoboda učení a svědomí a svoboda mínění*“. V odst. 1 § 117 je formulace svobody projevu obdobná jako

¹³ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945: komentář*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003, s. 207 - 210. *Zákony s poznámkami* (Linde). ISBN 80-7201-433-1.

¹⁴ Tamtéž, s. 212 - 224.

¹⁵ Tamtéž, s. 345.

v dnešní ústavní úpravě: „Každý může v mezích zákona projevovati mínění slovem, písmem, tiskem, obrazem a pod.“ Na tomto základě je postavené moderní pojetí svobody projevu v České republice, které se nemusí týkat jen slovního vyjádření svých myšlenek a postojů.

Obrácený přístup k právu svobody projevu nastává v období tzv. nesvobody. V obecné rovině jde o dobu mezi lety 1938 - 1989. V pozdější době byla uznána kontinuita práva z roku 1920, která trvala až do roku 1945. Fakticky ale byla v této době svoboda projevu omezena a její vymahatelnost takřka znemožněna. Období po komunistickém převratu trvajícím až do roku 1989 lze z pohledu svobody projevu označit stejným termínem – období nesvobody. Ústavní zákon č. 150/1948 známý jako Ústava 9. května zaručoval v §18 – 22 svobodu projevu a ochranu kulturních statků. Fakticky ale každý subjekt podléhal plánované státní kontrole prováděné na základě trestních předpisů. Hlavním regulativním předpisem byl zákon č. 231/1948 na ochranu lidově demokratické republiky. Ten upravoval přestupky týkající se svobody projevu, které mohly mít podobu hanobení veřejného činitele, popuzování a pobuřování.¹⁶ V průběhu socialistické transformace státu a přijetí první socialistické ústavy (zákon č. 100/1960), která v důsledku derogovala všechny předchozí ústavní úpravy, svobodu projevu upravovala pouze okrajově a jen pokud je v souladu se zájmy socialismu.¹⁷

K uvolnění politického režimu v Československu dochází v období 60. let, které je známé jako Pražské jaro. V jeho rámci dochází v souvislosti se svobodou projevu a tisku k určitému stupni liberace, která se týkala především oblasti cenzury. Doposud přísná kontrola vydávaných tiskovin byla na krátký čas mírnější a cenzura byla zakázána.¹⁸ Příznivější vývoj přerušila v srpnu roku 1968 expanze vojsk Varšavské smlouvy na naše území. Jedním z politických cílů byl návrat k ideologii 50. let, a tak se také problematika svobody projevu a tisku vrací ke stavu před pražským jarem. A to navzdory tomu, že v roce 1976 byl ke Sbírce zákonů Československé socialistické republiky připojen Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Zdálo by se, že od této doby mají občané zaručena svá práva mezinárodními smlouvami. Přijetí těchto dvou, z dnešního pohledu významných dokumentů, politickou ideologii na našem území nijak nezměnilo. Ke kritice

¹⁶ MOLEK, P. *Politická práva* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 36 – 37. [cit. 2017-01-13]. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3.

¹⁷ Tamtéž, s. 37 – 38.

¹⁸ Tamtéž, s. 39.

nesvobody projevu a tisku se vyjadřuje Charta 77 svým prohlášením z ledna 1977. Jejich kritika se mimo jiné soustředí i na proces s hudební skupinou *The Plastic People of the Universe*. „(...) Zcela iluzorní je například právo na svobodu projevu, zaručované článkem 19 prvního paktu (...) Desítkám tisíc našich občanů je znemožněno pracovat v jejich oboru jenom proto, že zastávají názory odlišné od názorů oficiálních. Jsou přitom často objektem nejrozmanitější diskriminace a šikanování ze strany úřadů i společenských organizací; zbaveni jakékoliv možnosti bránit se, stávají se prakticky obětí apartheidu (...) Uplatnění práva "vyhledávat, přijímat, rozšiřovat informace všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem či prostřednictvím umění" (bod dvě, článek 19 prvního paktu) je stíháno nejen mimosoudně, ale i soudně, často pod rouškou kriminálního obvinění (jak o tom svědčí mimo jiné právě probíhající procesy s mladými hudebníky).“¹⁹

Změn se česká společnost dočkala až po listopadové Sametové revoluci v roce 1989. S orientací zpět k demokratickému zřízení se následující ústavní změny dotýkaly téměř všech oblastí práva nevyjímaje lidskoprávní problematiku. Přímou ochranou na ústavní úrovni však nebyla pokryta celá řada lidských práv. Svoboda projevu se této ochrany dočkala až s přijetím zákona č. 2/1993, tedy s přijetím Listiny základních práv a svobod.

¹⁹ © CHARTA 77, 1977-1989 (Od morální k demokratické revoluci, Dokumentace), uspořádal Vilém Prečan, str. 9 až 13, 1990, © Radek Klempera 1998, cit. in <http://klempera.tripod.com/charta77.htm>

1. 2 Svoboda projevu - základní evropské dokumenty

Fakt, že po 2. světové válce společnost vzhlížela k potřebě úpravy lidských práv na takové úrovni, aby již nikdy v budoucnu nemohlo dojít k tak závažným činům proti lidskosti, životu a zdraví, je možné považovat za notorietu. V průběhu následujících let dochází ke katalogizaci lidskoprávní problematiky na celosvětové úrovni. Základem pro úpravu lidských práv na evropském poli působnosti se stala v roce 1948 *Všeobecná deklarace lidských práv* (Deklarace). Ač se jedná o právně nezávazný dokument, stal se inspirací pro další úpravu lidských práv na nadstátní úrovni. Význam zakotvení základních lidských práv není předmětem této práce, ovšem na tato práva se postupem času nabalují další, která jsou již v dnešní době brána také jako samozřejmost. Na základě úpravy Deklarace dochází postupně k úpravám dalších práv, která mají elementární význam pro společnost a vychází z jejích potřeb. Jedním z nich je i právo na svobodu projevu.

1. 2. 1 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Evropská úmluva o ochraně lidských práv (dále Úmluva) tvoří od roku 1950 jeden ze základních instrumentů zaručování lidských práv vůbec. Úmluva vznikla v působnosti Rady Evropy a na rozdíl od Všeobecné deklarace je již právně závazným dokumentem. Svoboda projevu je zakotvena v čl. 10:

(1.) „Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice. Tento článek nebrání státům, aby vyžadovaly udělování povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společností.“

(2.) „Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti a odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.“²⁰

²⁰ *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod* (1950), dostupné z: http://www.echr.coe.int/documents/convention_ces.pdf

V prvním odstavci není rozsah svobody projevu nijak specifikován, dalo by se tedy dovodit, že Úmluva tomuto právu nestanovuje žádné mantinely. To částečně vyvrací odst. 2, který jako první vůbec stanovil pravidla pro důvody omezení, která se mohou ve vztahu ke svobodě projevu aplikovat. Dle něj člověk, který má zaručena svá práva, musí mít také povinnosti a odpovědnost. To znamená, že výkon jeho garantovaného práva je sice neomezen a závisí na jeho vlastní vůli, ovšem do té míry, dokud nedosáhne pomyslných mantinelů v podobě ochrany pořádku, bezpečnosti, zdraví apod., popsanych v druhé polovině odst. 2. Zvláštním dodatkem je poslední věta odst. 1, která se přímo dotýká rozhlasových a televizních společností. Úmluva používá mírně zastaralou kazuistickou terminologii, v dnešní době bychom se spíše přiklonili k termínu média. Z výkladu článku mají státy nadále právo udělovat rozhlasové a vysílací licence na svém území. Udělením licence povolují „*médiím*“ realizovat předmět své činnosti. Důvodem pro zahrnutí této věty do textu Úmluvy je nejspíš odlišení povolovací licence od cenzury, která je nepřípustná.

Pro splnění podmínky závaznosti je třeba Úmluvu interpretovat pouze v její autentické verzi (tzn. anglické a francouzské). Český překlad není přesný a některá slovní spojení nejsou přeložena doslovně. V čl. 10 české verze Úmluvy je použit termín „státní orgán“. Originální verze ale hovoří o všech orgánech veřejné moci. De facto i o orgánech samosprávy. Zdálo by se, že tento stav může vyvolávat případné výkladové i aplikační problémy. Právní závaznost je ovšem dána dokumentu původnímu a nepřesné pojmosloví v českém jazyce na tom nic nemění. Úmluva tedy zavazuje i orgány, které spadají do územní nebo profesní samosprávy.²¹ Česká Listina základních práv a svobod již obsahuje přesnější pojmosloví. V čl. 17 odst. 5 se hovoří také o orgánech územní samosprávy.

²¹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Casado Coca v. Španělsko*, stížnost č. 15450/89. Soud dovodil možnost zásahu španělské advokátní komory jako orgánu veřejné moci. Cit. in MOLEK, P. *Politická práva* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 44 [cit. 2017-01-13]. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3.

1. 2. 2 Listina základních práv Evropské unie

Oproti Úmluvě je Listina základních práv Evropské unie (dále Listina EU) podstatně mladším dokumentem. Evropská unie se rozhodla zahrnout do svého právního řádu lidská práva až v roce 1999. Podnět k sepsání podala Evropská rada. Cílem katalogizace lidských práv v této nadnárodní úrovni bylo povýšit tato práva do povědomí společnosti, s důrazem na starší mezinárodní úpravy lidskoprávní problematiky, a také s ohledem na vlastní ústavní úpravy lidských práv v jednotlivých státech. Listina EU byla vyhlášena v prosinci 2000 na zasedání Evropské rady v Nice.²² Právo svobody projevu obsahuje v čl. 11:

(1.) *„Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování veřejné moci a bez ohledu na hranice.“*

(2.) *„Svoboda a pluralita sdělovacích prostředků musí být respektována.“*

Z prvního odstavce je patrné, že tvůrci Listiny se inspirovali, lépe řečeno přejali text z Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Mohou vyvstávat otázky ohledně významu přijetí takového dokumentu, který je de facto na stejné úrovni. S možným vysvětlením přišel JUDr. Luděk Lisse, který tvrdí, že před přijetím katalogu lidských práv do systému EU, spočívala lidskoprávní problematika pouze v rukách Soudního dvora Evropské unie (SD EU). Ten aniž by měl po ruce dostupnou všeobecnou unifikaci lidských práv, vykládal problematiku s odkazy na jednotlivé národní úpravy členských států. Smyslem přijetí unijního katalogu tak má být především to, aby SD EU měl při řešení sporů možnost se opřít o společný samostatný lidsko – právní kodex.²³

Druhý odstavec reflektuje postupný vývoj společnosti i technologií. Použitá terminologie se ve starších evropských úpravách neobjevuje. Nové technologie přispívají k rychlejšímu tempu vývoje typů sdělovacích prostředků. Skupina médií, kterou má právní úprava pokrýt se neustále zvětšuje. Mění se také způsob jejich využívání a přístupu k nim. V současné době je přístup k informacím prostřednictvím mobilních zařízení možný takřka odkudkoliv. Problematikou médií se ve své knize *„Free Speech“* zabývá autor Timothy Garton Ash, britský historik

²² Listina základních práv Evropské unie (2000), Preambule, dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/>

²³ Celý text dostupný zde: <http://www.ustavprava.cz/cz/sekce/casopis-pravo-2010-1-listina-zakladnich-prav-evropske-unie-123/>

a publicista. Média dělí do dvou rovin. V jedné rovině jsou média prezentována jako prostředek komunikace, druhá rovina médií je z pohledu institucí, které řídí sdělovací prostředky a přístup k nim. Na počátku 21. století dochází k obohacení tradičních sdělovacích prostředků (rádio, televize, rozhlas...) o nové prvky v podobě živých internetových výstupů (tzv. streaming), sociálních sítí apod., které jsou jednoduše přístupné odkudkoliv pomocí mobilních zařízení.²⁴

Pluralita sdělovacích prostředků se tím rozšiřuje stále o nové možnosti. Pluralita obecně znamená *mnohost*. V rámci plurality médií, by měl být každému garantován přístup k informacím prostřednictvím jakéhokoliv sdělovacího prostředku. Pluralita funguje také na opačném principu. To znamená, že právo šíření informací se netýká pouze informací kladně přijímaných, ale také těch, které jsou šokující nebo znepokojivé.²⁵

I když máme v tomto ohledu dobu neomezených možností při získávání či šíření informací, vyvstává problém s jejich relevantností, které stále rostoucí paleta sdělovacích prostředků předkládá. Kvalita a důvěryhodnost neověřených zdrojů není zpravidla moc vysoká. Problematika neustálého rozvoje dovedla poslanecký klub Evropského parlamentu k myšlence, že by nebylo špatné vytvořit jednotnou úpravu evropského trhu mediálních služeb. Diskuze zatím probíhají na půdě parlamentu a prvním krokem k realizaci úpravy by mělo být vyřešení otázek dostupnosti a snazšího přístupu k informacím pro občany členských států Evropské unie. Regulace by se měla primárně dotknout nejcitlivějších témat, která lze ve světě sdělovacích prostředků snáze zneužít (např. ochrana nezletilých apod.).²⁶

²⁴ GARTON ASH, T. *Free Speech: Ten Principles for a Connected World*. 1. Great Britain: TJ International, 2016, s. 180-183. ISBN 978-1-84887-094-9.

²⁵ Deklaroval Evropský soud pro lidská práva, cit. in: MOLEK, P. *Politická práva* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 66. [cit. 2017-01-13]. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-502-3.

²⁶ Stanovisko ke svobodě sdělovacích prostředků. In: *Poslanecký klub els v Evropském parlamentu* [online]. 2016 [cit. 2017-01-18]. Dostupné z: <http://www.eppgroup.eu/cs/our-priority/>

2. Ústavně – právní úprava svobody projevu v České republice

V demokratickém světě jsou lidská práva vnímána jako něco samozřejmého. Nejspíš nikoho nepřekvapí, že se jich domáháme až v okamžiku, kdy jsou nám odpírána. Paradoxem je, že čím více práv máme, tím méně je využíváme.²⁷ Přijetím ústavního zákona č. 1/1993 Sb. ve znění pozdějších předpisů (dále jen Ústava), se do českého právního řádu přenesla nedotknutelnost lidských hodnot, důstojnosti a svobody člověka. Česká republika deklarovala své postavení svobodného státu chránícího demokratické principy a úctu k lidským právům. Ústava je založena na kontinuitě práva, která má kořeny až v roce 1920.²⁸ Tvůrci českého lidsko – právního kodexu se v mnohém inspirovali právě ustanoveními z ústavního zákona č. 121/1920. Svoboda projevu je společně s právem na informace upravena v článku 17. Listiny základních práv a svobod (dále LZPS):

- (1) Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny.*
- (2) Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.*
- (3) Cenzura je nepřípustná.*
- (4) Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.*
- (5) Státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Podmínky a provedení stanoví zákon.*

Právo svobody projevu je jedním z nevýznamnějších práv a znakem demokratické společnosti. V českém právním systému patří do práv tzv. univerzálních - čl. 17 není jediný, který toto právo reflektuje. To znamená, že právo svobody projevu má pod sebou další práva, vzájemně provázaná. V odst. 1 je zmíněna garance těchto práv. Přistoupením k mezinárodním úmluvám, Česká

²⁷ Např. otázka všeobecného volebního práva a klesající zájem oprávněných voličů podílet se svými hlasy na správě veřejných věcí.

²⁸ PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2. dopl. a podst. rozš. vyd. Praha: Linde, 1998., s. 50. Zákony s poznámkami (Linde). ISBN 80-7201-110-3.

republika převzala povinnost zaručit základní práva. Dle výkladu má tuto povinnost stát. Zaručení má dvě složky. Pozitivní spočívá v zajištění takových podmínek, aby se každý mohl svých práv dovolat. Negativní složkou je povinnost státu nebránit svým občanům v realizaci jejich práv.²⁹ V souhrnu je zde vidět vazba záruky svobody projevu na čl. 3 LZPS. Čl. 3 je dále možné použít jako výkladový ke spojení „každý má právo...“. Slovem každý je pokryt výčet všech osob, bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry apod. Odst. 2 čl. 17 navazuje přímo na kontinuitu ústavního zákona č. 121/1920. V tomto zákoně v § 117 bylo obsaženo stejné obsahové znění svobody projevu, jako je tomu v dnešní ústavní úpravě. Celkově je čl. 17 možné chápat jako normu obecnou obsahující dílčí podsložky, které se týkají obsahového složení dalších článků. Mnohost vyjádření svobody projevu se váže k ustanovením čl. 16, čl. 25 odst. 1 a čl. 35 odst. 2 LZPS. Pod svobodu projevu se dá tedy subsumovat i svoboda projevu víry a náboženství nebo právo každého na včasné a korektní informace o stavu životního prostředí.³⁰ Zajímavostí je, že za svobodu projevu se také dá dle čl. 38 odst. 2 LZPS považovat právo každého vyjádřit se k prováděným důkazům v soudním řízení.³¹ Odst. 3 čl. 17 obsahuje jedno z nejdůležitějších ustanovení, které se týká svobody projevu a to zákaz cenzury. Přesná definice cenzury se neobjevuje v žádném legislativním dokumentu. Jiří Herczeg vnímá cenzuru jako institucionální kontrolu všech veřejných projevů a znemožnění jejich prezentace. Michal Bartoň považuje za cenzuru primárně akt, který vede ke kontrole a filtrování vybraných projevů.³² Václav Pavlíček se taktéž přiklání k cenzuře institucionální, která může mít předběžný nebo následný charakter. Zmíněná cenzura v odst. 3 se podle Pavlíčka týká pouze veřejných projevů. Tzn. zejména projevů sdělovaných prostřednictvím médií, knih, výstav uměleckých děl atd. Taková cenzura je protiústavní.³³ V odst. 4 se vyvrací doposud zdánlivá absolutnost práva svobody projevu. Zde je obsažen výčet možností, kterými je přípustné svobodu projevu omezit. Smí tak být činěno pouze v souladu se zákonem.³⁴ Odst. 5 se obsahově dotýká odst. 2., který se týká

²⁹ PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2. dopl. a podst. rozš. vyd. Praha: Linde, 1998, s. 50-53. *Zákony s poznámkami* (Linde). ISBN 80-7201-110-3.

³⁰ Tamtéž, s. 180-189.

³¹ *Svoboda projevu a tisku: sborník vybraných příspěvků z mezinárodních konferencí konaných ve dnech 5. - 9. září 1994 Právnickou fakultou MÚ*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 127-128. ISBN 80-210-1146-7.

³² MOLEK, P. *Politická práva* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 76 - 77. [cit. 2017-01-13]. *Lidská práva*. ISBN 978-80-7478-502-3.

³³ PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2., dopl. a podstatně rozš. vyd. Praha: Linde, 1999, s. 182. *Zákony s poznámkami* (Linde). ISBN 80-7201-170-7.

³⁴ Podrobněji viz kap. 6.

práva na svobodné vyhledávání informací, tj. právo na znalost věci a právo si takové znalosti vyhledávat a shromažďovat. Člověk je přirozeně nadán zvědavostí a touhou po vědění. Pokud chce občan vykonávat v rámci státu svá práva, má stát povinnost jej o nich informovat. V demokratickém státě je lid zdrojem veškeré státní moci. Aby tento „lid“ měl možnost angažovat se ve veřejném životě, potřebuje být informován o veřejných záležitostech, popř. prostřednictvím takových informací kontrolovat příslušné instituce. Státní orgány a orgány územní samosprávy mají podle odst. 5 povinnost informovat o svých záležitostech. Hranice této povinnosti jsou dány slovem přiměřeně. Přiměřenost pro účely ustanovení znamená, že orgány veřejné správy by měly uvolňovat pouze takové informace, které jsou důležité a účelné pro zveřejnění (např. výsledky rozhodovací činnosti). Prostředkem pro zveřejnění těchto informací je Sbírka zákonů, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, úřední deska obecních úřadů, nebo relevantní sdělovací prostředky (periodický tisk).³⁵

³⁵ PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář. 2., dopl. a podstatně rozš. vyd.* Praha: Linde, 1999, s. 184-185. *Zákony s poznámkami* (Linde). ISBN 80-7201-170-7.

3. Svoboda tisku jako součást svobody projevu

„Většina lidí informace, na jejichž základě si vytváří své názory, získává nepřímo, z toho co vidí, slyší a čte (...).“ Tom Kent, britský novinář.

Ač je svoboda tisku v současnosti velmi diskutovaným tématem, žádná její globálně uznávaná definice neexistuje a každý na ni pohlíží v jiném měřítku. Jak již bylo řečeno, s neustálým rozvojem a rozšiřováním informačních a komunikačních technologií, rostou také možnosti vyhledávání informací pomocí různých prostředků. Svobodu tisku je možné celkově spojit se svobodou médií. Tisk je název pro jednu z mediálních technologií.³⁶ V současné době je vývoj médií a jejich obsah stále ve stádiu expanze (např. zahrnutí dílčích médií v podobě internetových blogů), avšak některé zakotvené principy svobody tisku zůstávají.³⁷ Na základě obsahu jednotlivých lidskoprávních kodexů se pokusím interpretovat, co v podstatě můžeme považovat za svobodu tisku (potažmo médií).

Již uvedené mezinárodní i vnitrostátní dokumenty obsahují právo na svobodu projevu. Nikde ovšem není přímo explicitně obsažena svoboda tisku. Obsahem této kapitoly bude především objasnění, jak je možné zahrnout svobodu tisku právě do svobody projevu. Se svobodou projevu, jak již bylo řečeno, je spojeno více práv. Mezi ně patří právo na svobodný projev víry, právo svobodně se shromažďovat a také právo na informace. Tím je zajištěno přijímání i poskytování informací. Vztahem k české právní úpravě, dle §3 odst. 5 zákona č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím zveřejněnou informací pro účel tohoto zákona taková informace, která může být vždy znovu vyhledána a získána, zejména vydaná tiskem (...). Tisk je tím pádem jednou z možností přístupu člověka k informacím. V rámci svobody projevu a práva na informace je nám tedy zaručena i svoboda tisku. Obdobná formulace se nachází v *Mezinárodním paktu o občanských a politických právech* z roku 1966 (dále Pakt). V čl. 19 odst. 2 Paktu se stojí: „Každý má právo na svobodu projevu; toto právo zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmikoli jinými prostředky

³⁶ GARTON ASH, T. *Free Speech: Ten Principles for a Connected World*. 1. Great Britain: TJ International, 2016, s. 180-183. ISBN 978-1-84887-094-9.

³⁷ *UNbulletin: časopis OSN v České republice* [online]. 2006, **2006**(5) [cit. 2017-01-26]. Dostupné z: http://www.osn.cz/wp-content/uploads/UNbulletin-%C4%8D%C3%ADslo-5_2006.pdf

*podle vlastní volby.*³⁸ Na svobodu tisku se tímto způsobem dá nahlížet jako na realizaci práva patřící ke svobodě projevu, která nám je garantována prostřednictvím vnitrostátních i mezinárodních lidskoprávních katalogů. V souhrnu se jedná o úzeji koncipovanou svobodu projevu s vazbou na práva na informace. Řadíme ji mezi subjektivní práva veřejnoprávní povahy. To znamená, že jde o projevování svobody myšlení, která náleží každému jedinci a ten má právo tyto myšlenky, názory a postoje svobodně, bez cenzury prezentovat na veřejnosti.³⁹ Výkon práva svobody tisku se ale nemusí týkat pouze vlastních názorů, obsahuje i právo sdělovat veřejnosti různorodé informace bez ohledu na vlastní názor a taktéž bez kontroly státních orgánů.⁴⁰ To, co smíme považovat za svobodu je více konkretizováno v čl. 19 odst. 3 Paktu. Zde je uvedeno, že odst. 2 tohoto článku podléhá určitým mechanismům, které stanoví práva a povinnosti nezbytné pro ochranu práv jednotlivců či z důvodu ochrany veřejnosti apod. Jde o limity, které stanoví do jaké míry je svoboda tisku akceptovatelná a od jakého okamžiku je možné ji důvodně omezit.⁴¹

3. 1 Svoboda tisku a její hodnocení nevládními organizacemi

Aby mohla být svoboda tisku uplatnitelná, potřebuje určité kontrolní mechanismy, které zaručí, že nebude nikomu toto právo státem upíráno. Velkou skupinu těchto mechanismů tvoří platná lidskoprávní legislativa, ať na vnitrostátní nebo mezinárodní úrovni. I přes to, se najdou státy, které byť jsou signatáři takových dokumentů, právo na svobodu tisku nějakým způsobem omezují nebo ovlivňují. Nevládní organizace stojící mimo státní aparát, prostřednictvím svých hodnocení míry svobody tisku ve světě, dávají zpětnou vazbu veřejnosti a napomáhají tvořit další z kontrolních mechanismů potřebných k její ochraně.

Takové hodnocení není možné pojmout univerzálně napříč všemi státy. Logicky lze říci, že co stát, to jiné podmínky pro sběr a následné vyhodnocování

³⁸ *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*, 1966. Dostupné z:

http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinar.pakt-obc.a.polit_prava.pdf

³⁹ KOHOUT, M. *Tiskové zákonodárství ČSR v legislativním procesu a judikatuře Nejvyššího soudu v letech 1918-1938: Czechoslovak press laws in the legislative process and the rulings of the Supreme Court from 1918 until 1938*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2014, s. 7. ISBN 978-80-7452-103-4.

⁴⁰ *Svoboda projevu a tisku: sborník vybraných příspěvků z mezinárodních konferencí konaných ve dnech 5. - 9. září 1994 Právnickou fakultou MU*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 78. ISBN 80-210-1146-7.

⁴¹ *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*, 1966. Dostupné z:

http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinar.pakt-obc.a.polit_prava.pdf

dat. Evaluace svobody tisku probíhá na základě prověřování a srovnávání její úrovně v jednotlivých státech. Výsledky výzkumu jsou tedy směrodatné ve vztahu ke zkoumaným státům. Míra svobody tisku se posuzuje podle toho, v jakém rozsahu ji regulace ze strany státu ovlivňují. Cílem není absolutizovat svobodu tisku, hodnocení slouží k informování veřejnosti o stavu svobody tisku v zemi, potažmo výzkum může dát impuls k řešení vyvstalých problémů. Svobodu tisku je možné v rámci mezinárodního srovnávání vnímat také jako ukazatel vyspělé demokracie. Snaha analyzovat míru svobody tisku v mezinárodním měřítku se objevuje už na počátku 60. let 19. století.⁴² Hodnocení míry svobody tisku je tedy poměrně mladou disciplínou, která má stále jisté nedokonalosti. Jednou z chyb je nízká míra kvalifikovanosti prováděného měření. Jde o měření prostřednictvím nevládních organizací, které zaměstnávají mnoho dobrovolníků po celém světě. Nejde tedy s jistotou určit, do jaké míry je výzkum ovlivnitelný původem těch, co se na sběru dat podílí. Další problém spatřuji v krátkodobosti procesu. Tyto organizace zveřejňují výsledky každoročně. To znamená, že proces sběru dat, analýz a vyhodnocování závěrů trvá poměrně krátký čas. Komplexnost takového výzkumu je na úkor jeho relevantnosti. Výzkum má poměrně široký záběr. Hodnotí „svobodu tisku“. Vzhledem k tomu, že v předchozích kapitolách je zmíněno, jak obtížné je svobodu tisku definovat, přijde mi, že není možné obsáhnout všechny její aspekty, které by bylo účelné v rámci výzkumu použít. V následujících podkapitolách se budu věnovat dvěma pravděpodobně nejvýznamnějším organizacím, které se v rámci své činnosti zabývají mimo jiné také hodnocením míry svobody tisku ve světě. Nebudu se věnovat hodnocení světových dat, ale zaměřím se primárně na Českou republiku a na komparaci české svobody tisku s evropskou úrovní.

⁴² VOŠLÁŘ, V. *Ukazatele svobody tisku ve světě a možnosti jejich mediální reflexe*. Praha, 2015. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Vedoucí práce Mgr. Bc. Petr Janský, M. Sc., Ph.D.

3. 1. 1 Freedom House a Česká republika

Freedom House je americká nevládní organizace, která se zaměřuje na obranu demokracie a proklamaci lidských práv ve světě. Jde o jednu z největších a nejdéle působících organizací tohoto typu. Vznikla v roce 1941 a mezi její účastníky patří od počátku nesčetně významných osobností, od vládních zástupců po známé akademiky a žurnalisty. Mezi takové osobnosti patřila i Eleanor Rooseveltová. Organizace se soustředí na hodnocení míry svobody po celém světě. Od roku 1973 vydává souhrnné publikace *Freedom in the World* obsahující výsledky výzkumu, ve kterých globálně hodnotí míru občanské a politické svobody. V každé publikaci se nachází mapa světa, ve které se pomocí barev vyznačuje míra svobody v každém státě.⁴³ Takto vyjádřené výsledky se setkaly s úspěchem, proto se organizace začíná orientovat i na užší aspekty svobody.

Prostřednictvím žebříčku *Freedom of the Press*, organizace stejným způsobem hodnotí a zaznamenává svobodu tisku. Cílem hodnocení je vytvoření přehledu o možných hrozbách, které by nepříznivě ovlivnily svobodu tisku a nezávislost médií. Žebříček je sestavován vždy za předchozí kalendářní rok, vydávané publikace odpovídají údajům z předchozího období. Měření probíhá prostřednictvím dotazníků, které vypracovávají předem určení specialisté v té které hodnocené oblasti. Výsledky se započítávají jak pro danou oblast, tak poté do celosvětového měřítka. Hodnocení se pohybuje na stupnici 0 – 100 vzestupně.⁴⁴ Dosaženým bodům odpovídá trojí hodnocení – „Free“, „Partly Free“ a „Not Free“.⁴⁵

Česká republika nese od vzniku samostatného státu označení „Free“. Bodové ohodnocení svobody tisku u nás, se v měřených obdobích pohybuje v rozmezí od 18 do 25 bodů, což znamená, že sice patříme do oblasti, která je považována za mediálně nezávislou, ale hraničně se blíží k druhé skupině „Partly Free“. Na celosvětovém 50. místě s hodnocením 25 bodů se Česká republika umístila v roce 2002, nejhorší hodnocení bylo dáno právní oblasti. České republice byla vyčítána vysoká míra politické angažovanosti ve veřejných médiích, dále mnoho žalob podaných politiky, které se týkaly osočování jejich osob v médiích a

⁴³ Our History. *Freedom House* [online]. © 2016 Freedom House [cit. 2017-01-30]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/content/our-history>

⁴⁴ Nulový počet bodů znamená absolutní svobodu tisku.

⁴⁵ Freedom of the Press. *Freedom House* [online]. © 2016 Freedom House [cit. 2017-01-30]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report-types/freedom-press>

s tím spojenou ochranou na cti.⁴⁶ Za rok 2016 získala Česká republika 21 bodů. Nejhůře hodnocena je právní oblast, nejlépe oblast hospodářská.⁴⁷ V celkovém přehledu je Česká republika hodnocena jako svobodná, avšak s výhradami v podobě právních omezení tisku, které se týkají především žalob ohledně veřejných pomluv. Další výtky patří vlastnictví médií, které je soustředováno v rukách politické sféry. To má nepříznivý dopad na nezávislost a pluralitu médií u nás. Jako příklad uvádí Freedom House výstup prezidenta Miloše Zemana a ministra financí Andreje Babiše, kteří se v roce 2015 ostře pustili do České televize, která měla ve svém vysílání zvýhodňovat postavení opoziční vlády.⁴⁸ V rámci Evropy patří Česká republika tradičně k těm svobodnějším státům, co se týká nezávislosti médií a svobody tisku. Se ziskem kolem 20 bodů je někde uprostřed mezi ostatními evropskými státy. Lepší hodnocení tradičně získávají severní státy, jako jsou Norsko, Švédsko, kde se bodová hranice pohybuje kolem 10 bodů. Horší hodnocení mají státy jako je Itálie, státy bývalé Jugoslávie a Ukrajina. Toto hodnocení více méně souvisí s politickou situací v těchto oblastech. Nejhoršího hodnocení dosáhla Makedonie a Bělorusko. Tyto dvě země jsou organizací Freedom House hodnoceny jako „*Not Free*“.⁴⁹

3. 1. 2 Reporters sans frontières – Reportéři bez hranic a Česká republika

Druhou organizací, které se budu věnovat, jsou Reporters sans frontières neboli Reportéři bez hranic⁵⁰ (dále Reportéři). Důvodem výběru je snadná komparace s Freedom House. Obě organizace se věnují svobodě tisku a sestavováním jejího globálního hodnocení. Reportéři jsou ještě úžeji zaměřenou organizací, která vidí svobodu projevu a práva na informace jako jednu z nejdůležitějších svobod, bez kterých by nebyla možná realizace a obrana dalších práv (např. ochrana ženských práv, ochrana životního prostředí). Organizace funguje od roku 1995. Svou činností se snaží podporovat nejen svobodu tisku, ale také svobodu žurnalistiky. V návaznosti na technologický vývoj také bojuje proti

⁴⁶ VOŠLÁŘ, V. *Ukazatele svobody tisku ve světě a možnosti jejich mediální reflexe*. Praha, 2015. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Vedoucí práce Mgr. Bc. Petr Janský, M. Sc., Ph.D., s. 38.

⁴⁷ Freedom of the Press. *Freedom House* [online]. © 2016 Freedom House [cit. 2017-01-30]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2016/czech-republic>

⁴⁸ Freedom of the Press. *Freedom House* [online]. © 2016 Freedom House [cit. 2017-01-30]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2016/czech-republic>

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Často užívaný je také anglický název *Reporters without borders*.

internetové cenzuře. Podporu organizace získávají také novináři působící v nebezpečných oblastech. Organizace své postoje projevuje dost důrazně, za což je také často kritizována⁵¹. Jako nástroje veřejné propagace Reportéři nepoužívají pouze tiskové zprávy, ale také třeba zasílají protestní dopisy vládám vybraných států, které se na základě hodnocení mají dopouštět porušování svobody tisku.⁵²

Obdobně jako organizace Freedom House sestavují také Reportéři žebříček globálního hodnocení svobody tisku nazvaný *World Press Freedom Index* (dále WPFI). Hodnocení probíhá od roku 2002 a nyní je mu podrobena 180 zemí. Sami Reportéři proklamují, že WPFI není ukazatelem kvality žurnalistiky v dané zemi, ale odráží vládní zásahy, které její kvalitu značně ovlivňují. Sbíráni dat probíhá podobnou formou jako u Freedom House. Dotazníky jsou zasílány zhruba 18 partnerským pobočkám, které je rozdělují mezi odborníky v určených státech. Hodnotícími kritérii jsou např. míra autocenzury nebo transparentnost vládních zásahů do svobody tisku. Bodové ohodnocení je v souhrnu totožné jako u Freedom House. Čím menší počet bodů daný stát obdrží, tím lepší umístění v žebříčku. Škála hodnocení má čtyři úrovně. Nejlépe na tom jsou státy, které dosáhnou úrovně „*Good situation*“. Naopak nejhůře jsou na tom státy s označením „*Difficult situation*“. Evropské sfěře svobody tisku a informací, i dle hodnocení Reportérů vévodí severské státy, které jsou v oblasti mediální nezávislosti hodnoceny velice kladně. Nejlepší hodnocení získalo Finsko, nejhorší situace je v Makedonii, Bělorusku a evropské části Turecka.⁵³ Česká republika získala hodnocení vyjádřené 21 body. Ve srovnání s ostatními státy si mírně pohoršila, ale stále se drží v evropském průměru. Zpráva k hodnocení obsahuje komentáře na téma ochrany cti a předkládá příklad, kdy v České republice existuje právo na ochranu cti a jeho hanobení je považováno v České republice za zločin, nicméně Češi si chtějí udržet svou tradici karikatur a satiry jako veřejné formy legální kritiky. Této tradici jsou víceméně nakloněny i české soudy, které reagují na případné žaloby velice střízlivě.⁵⁴

⁵¹ Např. protesty při ceremoniálu zapalování olympijského ohně v Pekingu v roce 2008.

⁵² Presentation. *Reporters without borders: For freedom of information* [online]. © 2016 Reporters without borders [cit. 2017-01-30]. Dostupné z: <https://rsf.org/en/presentation>

⁵³ Ranking. *Reporters without borders: For freedom of information* [online]. © 2016 Reporters without borders [cit. 2017-01-30]. Dostupné z: <https://rsf.org/en/ranking>

⁵⁴ Czech republic. *Reporters without borders: For freedom of information* [online]. © 2016 Reporters without borders [cit. 2017-01-30]. Dostupné z: <https://rsf.org/en/czech-republic>

3. 2 Vládní zásady do svobody tisku v České republice - tiskové zákonodárství

V předchozích podkapitolách jsem se zaměřila na hodnocení svobody tisku nevládními organizacemi. Do procesu měření jsou zahrnuté určité aspekty, jejichž dílčí hodnocení přispívá ke konečnému výsledku. Jedním z aspektů, který podléhá hodnocení, je také míra vládních zásahů do oblasti svobody tisku. V souvislosti s tím, se budu snažit přiblížit zákonnou regulaci tisku v českém právním systému.

Česká republika má účinné dva zákony, které se přímo dotýkají tisku. Zákon č. 46/2000 Sb. o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku (dále tiskový zákon) a zákon č. 37/1995 Sb. o neperiodických publikacích (dále zákon o neperiodických publikacích). Smyslem tiskových zákonů je úprava práv a povinností vydavatelů, popř. dalších osob (fyzických a právnických), jejichž činnost nějakým způsobem souvisí s vydáváním tisku v České republice. Oba tiskové zákony jsou si, co se týká formy, velice podobné. Neobsahují ovšem žádnou zmínku o tom, co je myšleno slovem tisk. Definice tisku pro účely tiskového práva není nikde obsažena. Podle slovníku spisovné češtiny se tiskem rozumí právě ta činnost, která dává podobu vytištěnému dílu, tzn. mechanické přenášení písma na papír (popř. jiný materiál). Druhým významem slova tisk je souhrnné označení tiskovin (novin, časopisů, knih apod.).⁵⁵

Tím se dostáváme k problematice periodického a neperiodického tisku. K vysvětlení použiji zákonnou formulaci. (zákon č. 46/2000 Sb. o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku). Pro účely tohoto zákona, tedy v rámci působnosti na našem území, se periodickým tiskem rozumí noviny, časopisy a jiné tiskoviny vydávané pod stejným názvem, se stejným obsahovým zaměřením a v jednotné grafické úpravě nejméně dvakrát v kalendářním roce.⁵⁶ Zákon stanoví okruh tiskovin, které jsou periodickým tiskem. *Argumentum per eliminationem*, zbytek tiskovin bude neperiodických. Ty jsou upraveny v zákoně č. 37/1995 o neperiodických publikacích. Výčet neperiodických tiskovin je tento: rozmnoženiny literárních, vědeckých a uměleckých děl určené k veřejnému šíření, které jsou vydávány jednorázově, popřípadě nejvýše jednou ročně anebo po částech i častěji, tvoří-li obsahově jeden celek.⁵⁷

⁵⁵ *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 3., opr. Praha: Academia, 2003, s. 450. ISBN 80-200-1080-7.

⁵⁶ § 3 písm. a) zákona č. 46/2000 Sb. o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku.

⁵⁷ §1 odst. 1 zákona č. 37/1995 Sb. o neperiodických tiskovinách.

Dohled nad oblastí tisku v České republice vykonává ministerstvo kultury prostřednictvím svých odborů. Do jejich agendy spadá např. vedení evidence vydavatelů periodického tisku.⁵⁸ Zdali se do tohoto tisku počítají i tiskoviny přístupné na internetu není z právní úpravy zcela znatelné. Odlišit tyto dva způsoby je možné z hlediska adresátů. Totiž tisk v hmatatelné formě je šířen už tím, že ho prodejce vystavuje nebo nabízí potencionálním čtenářům. Kdežto tisk v elektronické formě není přímo nabízen, ale musí být zájemcem cíleně vyhledán.⁵⁹ Možné objasnění nabízí ustanovení obsažené v obou tiskových zákonech, které používají spojení „veřejné šíření“. Veřejným šířením se pro účely obou zákonů rozumí zpřístupnění periodické i neperiodické publikace individuálně neurčenému okruhu osob.⁶⁰ Proto lze dle mého logicky dovodit, že při přihlédnutí k neustálému vývoji médií, je možné považovat za veřejné šíření tiskovin také šíření a dostupnost jejich elektronických podob. Právní regulace tisku v České republice se tak dotýká nejen vydávání periodického a neperiodického tisku, ale také jejich zpřístupněné elektronické podoby.

⁵⁸ Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/>

⁵⁹ SOKOL, T. *Tisk a právo*. Praha: Orac, 2001, s. 24. Iuris Context. ISBN 80-86199-17-7.

⁶⁰ Srov. § 3 písm. f) zákona č. 46/2000 Sb. a § 1 odst. 2 zákona č. 37/1995 Sb.

4. Svoboda tisku v judikatuře Ústavního soudu České republiky a Evropského soudu pro lidská práva

Ke svobodě tisku jako součásti svobody projevu, se mimo jiné vyjadřují ve svých rozhodnutích také vnitrostátní i nadnárodní soudy. Ve své práci se zaměřím na judikaturu dvou soudů – Ústavního soudu České republiky a Evropského soudu pro lidská práva. Z toho důvodu, že jak úprava vnitrostátní, tak mezinárodní, svobodu tisku upravuje značně obecně, judikatura obou soudů zde má významnou roli při její konkretizaci.

Cílem této kapitoly není podrobně popisovat skutkové podstaty, výroky a odůvodnění u každého vybraného rozhodnutí. Pověšinou se budu věnovat spíše celkovému shrnutí případu, jeho analýze prostřednictvím stanovisek ESLP, které daný případ obsahuje. Mým záměrem bylo vybrat ta rozhodnutí, která se nejvíce dotkla postavení a úlohy svobody tisku v evropském prostředí a také v České republice.

4. 1 Evropský soud pro lidská práva a svoboda tisku

Evropský soud pro lidská práva (dále ESLP, Soud) je jednou z institucí, která byla Radou Evropy předurčena k tomu, aby chránila a kontrolovala dodržování práv zaručených Úmluvou (1950). Od přijetí Protokolu č. 11 v roce 1993, se ESLP stává permanentním soudem se sídlem ve Štrasburku. Jeho úkolem je řešit jak mezinárodní spory, tak i stížnosti jednotlivců. To vše v rámci interpretace a aplikace článků Úmluvy.

Jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách, svoboda tisku není nikde v Úmluvě explicitně obsažena. Svoboda tisku je tak obecně chráněna čl. 10, který obsahuje právo na svobodu projevu. ESLP se k čl. 10 a svobodě tisku vyjadřuje poměrně často. Při svém rozhodování v konkrétních případech s touto materií, vychází z toho, že svoboda projevu je především reprezentována svobodou tisku.⁶¹

Primárním úkolem svobody tisku je sdělovat, potažmo šířit myšlenky a informace nezávisle, v prostoru určeném hranicemi dalších práv (např. ochrana pověsti druhých). Obrovskou vliv při výše zmíněném šíření informací mají

⁶¹ HERCZEG, J. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004, s. 30. Knihovnička Orac. ISBN 80-86199-94-0

především média (rozhlas, televize, tisk apod.). Média dávají lidem možnost seznámit se s dostupnou informací, zhodnotit ji, utvořit si vlastní náhled na věc a dalším rozhodováním se participovat na veřejném poli a činit vlastní politická rozhodnutí.⁶²

4. 1. 1 ESLP a klíčová role svobody tisku v demokratické společnosti

Jedním z prvních případů, kdy byla potvrzena důležitost ochrany svobody tisku, je případ *Lingens* proti Rakousku z 80. let minulého století.⁶³ V tomto judikátu ESLP (v té době fungující jako Soud a Komise) deklaroval klíčovou roli svobody tisku v souvislosti se svobodným zastáváním názorů na úkor ochrany osobnosti a cti.

Peter Michael Lingens, povoláním žurnalista, přispíval svými články do rakouského časopisu *Profil*. V roce 1975 vyšly v tomto časopise jeho dva články, ve kterých ostře kritizoval bývalého rakouského kancléře Bruna Kraiského. Toho Lingens veřejně obvinil z podpory bývalých příslušníků (konkrétně Friedricha Petera, předsedu Rakouské liberální strany) nacistických jednotek SS a obecně ze sympatií k celému režimu a nerespektování úcty k válečným obětem. Svůj článek odůvodnil tím, že Kraisky v minulosti zastával tak významný veřejný post, že je jeho chování možné posuzovat jako nemorální a nedůstojné v souvislosti s veřejným ovlivňováním ostatních osob. Případ byl předložen rakouským soudům a ty, na základě Kraiského stížnosti, rozhodly o vině Lingense. Lingens byl odsouzen pro urážku na cti a jeho články byly zabaveny. Po několikaletém sporu u vnitrostátních soudů, se v roce 1982 Lingens obrátil na ESLP se stížností na porušení čl. 10 Úmluvy domácími soudy. Rakouské soudy obvinil z nerespektování jeho práva na svobodu projevu a svobodné vyjádření názoru. ESLP měl v této situaci nelehkou úlohu. Musel rozhodnout mezi váhou svobodného projevu a ochranou cti druhého. Dle ESLP je na tomto místě žádoucí posuzovat míru závažnosti takové urážky a prokázat její opodstatněný zásah do postavení druhé osoby. Vzhledem k veřejnému fungování dotčené osoby, které se článek týkal, soud došel k závěru, že publikování takových informací tíhne více k udržení svobodného tisku a obsah týkající se politických lídrů (i bývalých) smí obsahovat věci, které

⁶² HERCZEG, J. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004, s. 30. Knihovnička Orac. ISBN 80-86199-94-0.

⁶³ Rozsudek senátu ESLP ze dne 8. července 1986 ve věci *Lingens proti Rakousku*, stížnost č. 9815/82. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int>

působí na dotčeného urážlivě nebo znepokojivě. ESLP konstatoval, že svoboda tisku je reprezentována zpřístupněním takových (byť šokujících a urážejících) informací veřejnosti, aby si ona veřejnost mohla na jejich základě vytvořit vlastní poznatky. Toto je reprezentováno zásadami „*pluralismu, tolerance a velkorysosti*“. Lingens tak svými články pouze dával podněty k veřejné diskuzi a případná konfiskace autorových článků by mohla být brána jako určitá forma cenzury. Svoboda tisku je pro veřejnost jedním z nejlepších instrumentů jak hodnotit a poznávat názory a myšlenky veřejných osobností. ESLP tímto rozhodnutím deklaroval další význam čl. 10, kdy v něm obsáhl také svobodu tisku jako „*hlídacího psa demokracie*“.

4. 1. 2 ESLP, svoboda tisku a politická sféra

Rozhodnutí ESLP v případě Castells proti Španělsku⁶⁴ je považováno za jedno z nejtěžejnějších vůbec. Soud tímto do jisté míry dovodil přípustnost veřejné kritiky vládních činitelů, bez hrozby sankce.

Pozadí případu je zasazeno do roku 1979, nedlouho po pádu režimu generála Franca. V této době španělský advokát a senátor Miguel Castells, bojující za nezávislost baskické oblasti, uveřejnil ve španělském týdeníku článek týkající se členů španělské vlády. Ty obvinil z podpory vraždění a teroru, které bylo páčáno na baskických separatistech. Dále kritizoval neochotu vlády podniknout příslušná opatření k zamezení páchání takových činů. Odpovědí vlády bylo obvinění Castellse z urážky vlády a jeho odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody na jeden rok. Castells se bránil tím, že předloží důkazy, na jejichž základě vznesl publikovanou kritiku. Španělské soudy se však tímto odmítly zabývat. Castells uspěl až u ESLP (tehdy ještě u Evropské Komise). Soud dovodil, že byl porušen čl. 10 Úmluvy v tom smyslu, že svoboda slova je nezbytnou součástí formulování politických názorů. Zvažoval míru závažnosti dopadů článku na destabilizaci vlády a ochrany svobody projevu. Argumentace ESLP ve prospěch stěžovatele spočívala v uvědomění demokratických zásad států, ve kterých je svoboda projevu základním pilířem a motorem pro další rozvoj. V rámci plurality a tolerance je možné jistými výroky také šokovat. Veřejný subjekt (kterým byl Castells) má stejné podmínky pro uplatnění svobody projevu jako každý státní příslušník. Reprezentuje veřejnost a

⁶⁴ Rozsudek senátu ESLP ze dne 24. dubna 1992 ve věci *Castells proti Španělsku*, stížnost č. 11798/85. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int>

má také možnost svými názory a myšlenkami přispívat k veřejným debatám a dávat podněty k dalším diskuzím. To, že stěžovatel nevystoupil na půdě španělského Senátu, ale využil metodu publikační, záleží na jeho vlastním uvážení. Dle ESLP má kritizovaný veřejný orgán samozřejmě právo vystoupit proti takové kritice, ovšem ne prostřednictvím nejvyšších možných opatření (trestněprávní cestou), pokud existují i další prostředky, kterými je možné se k věci vyjádřit (např. podat vysvětlení a důkazy o opaku). Závěrem soud deklaroval, že hranice, kterých je možné kritikou dosáhnout u orgánů veřejné moci, jsou podstatně širší než hranice u soukromých subjektů. To znamená, že Soud je při posuzování kritiky zástupců veřejnosti benevolentnější a poskytuje jí více prostoru, než kritice neveřejných subjektů.

Nuancí mezi rozdílným přístupem k ochraně „běžného“ občana a politického subjektu se Soud zabýval také při řešení sporů Oberschlick proti Rakousku (I. a II.)⁶⁵. Konkrétně v druhém případě (Oberschlick č. II), šlo o novináře Oberschlicka, který publikoval v rakouském deníku *Forum* článek s doslovným zněním projevu rakouského politika Jörga Heidera. Jeho řeč se týkala vojáků bojujících ve 2. světové válce a práva na svobodu projevu. Heider veřejně pronesl, že není dobré rozlišovat mezi dobrými a špatnými vojáky, podle toho, na které straně bojovali. Společnost by jim měla být vděčná za to, že bojem za svobodu a mír položili základy pro její současné fungování a tedy jen jim přísluší plná svoboda projevu. Novinář Oberschlick svůj článek publikoval pod titulkem: „*Trottel statt Nazi - Idiot, ne nacista*“ a Heidera v něm vystihl jako člověka, který není nacista, ani voják, kterému náleží svoboda projevu, ale idiot, který se o tuto svobodu sám připravuje. Heider zažaloval Oberschlicka pro pomluvu a urážku na cti a se svou žalobou u rakouských soudů uspěl. Oberschlick podal stížnost k ESLP na odepření práva svobody projevu v souvislosti s čl. 10 Úmluvy. Soud rozhodl v jeho prospěch a argumentoval mimo jiné tím, že výraz „*Trottel*“ přiřazený v článku k osobě Heidera, není nástrojem urážky (byť dotčeného urazí), ale pouze prostředkem k veřejné polemice o nebezpečnosti projevu tohoto politika. Dle Soudu není smyslem článku urážet, ale dát lidem příležitost k veřejné diskuzi. Soud znovu deklaroval skutečnost, že lidé pohybující se v politické sféře sami sebe předkládají veřejnosti a součástí veřejného povědomí o těchto osobách je také povinnost snést kritiku. Lidé tohoto postavení tudíž požívají menšího stupně

⁶⁵ Rozsudek senátu ESLP ze dne 1. června 1997 ve věci *Oberschlick proti Rakousku č. 2*, stížnost č. 20834/92. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int>

ochrany z hlediska práva na ochranu cti než běžní občané.

4. 1. 3 Odpovědnost novinářů za sdělované informace

Jsou novináři odpovědni za to, co publikují? ESLP se k této problematice vyjadřoval ve svých rozsudcích poměrně často. K prvním rozhodnutím, které udávají další směr a slouží jako precedenty pro pozdější případy, patří případ Goodwin proti Spojenému království⁶⁶. William Godwin pracoval v roce 1989 pro redakci britského deníku *The Engineer* jako novinářský praktikant. V listopadu téhož roku telefonicky obdržel informace o finančních problémech jisté společnosti. O získané informace nijak nežádal ani neposkytl protiplnění. Protože se rozhodl publikovat článek o zmíněné společnosti, pro ověření získaných informací ji kontaktoval, aby získal také stanovisko druhé strany. O tom, že získal utajené a důvěrné informace neměl Goodwin tušení. Společnost se rozhodla Goodwina zažalovat a bylo s ním zahájeno soudní řízení. Redakci bylo zakázáno daný článek publikovat a Goodwinovi soud nařídil odtajnit původ a zdroj informací, které o předmětné společnosti získal. V průběhu sporu Goodwin stále odmítal svůj zdroj prozradit. Na základě toho byl obviněn z pohrdání soudem z důvodu neposkytnutí náležitých skutečností pro spravedlivé rozhodnutí.

Goodwin se rozhodl podat stížnost k ESLP na základě porušení čl. 10 Úmluvy, když jej vnitrostátní soudy nutily prozradit svůj zdroj informací. Takový požadavek Goodwin považoval za porušení daného článku a práva na svobodu projevu. Soud v průběhu rozhodování zkoumal tři podmínky, které jsou ze strany vnitrostátních soudů pro takový zásah nezbytné. První dvě, totiž že musí mít takový zásah zákonnou oporu a být součástí ochrany zájmu společnosti, byly naplněny. ESLP postavil své rozhodnutí na poslední podmínce, která obsahovala prvek nezbytnosti takového zásahu pro demokratickou společnost. Soud musel zvážit, zda je požadavek na odtajnění zdrojů informací v rozporu se svobodou tisku a zájmem demokracie, nebo zda je na místě chránit ekonomický zájem dotčené společnosti. Soud dovodil, že svoboda tisku a veřejný zájem převažují jednostranný ekonomický zájem dané společnosti. Na závěr dodal fakta, že pro fungování demokracie je podstatnější ochrana svobody tisku, jako i novinářských zdrojů. Příkaz pro jejich odtajnění omezuje možnost šířit informace a v důsledku zabraňuje výkonu práva na

⁶⁶ Rozsudek senátu ESLP ze dne 27. března 1996 ve věci *Goodwin proti Spojenému království*, stížnost č. 17488/90. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int>

svobodu tisku v demokratické společnosti.

Ochrany novinářských zdrojů se Soud dotkl také v případě *Dammann proti Švýcarsku*⁶⁷. Zde šlo o získání informací ohledně osob podezřelých z trestné činnosti. Zdrojem informací byla úřednice státního zastupitelství (následně obviněna z porušení mlčenlivosti při výkonu povolání), která aniž by o to byla někým požádána, poskytla důvěrné informace novináři Dammannovi. I přes skutečnosti, že tyto informace nijak nepoužil, mu byla švýcarskými soudy uložena pokuta za návod k porušení služebního tajemství. U ESLP se Dammann dovolával čl. 10 ve smyslu ochrany svobody tisku v souvislosti s odsouzením na základě pouhého získání informací. Soud zde užil obdobné argumenty ve prospěch stěžovatele jako v případě *Goodwin*. Judikoval, že takové jednání ze strany vnitrostátních soudů odporuje čl. 10 a že toto pouhé odsouzení novináře brání výkonu svobody tisku ve smyslu informování veřejnosti prostřednictvím obdržených informací.

⁶⁷ Rozsudek senátu ESLP ze dne 25. dubna 2006 ve věci *Dammann proti Švýcarsku*, stížnost č. 77551/01. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int>

4. 2 Svoboda tisku v rozhodovací praxi Ústavního soudu České republiky

V České republice je rozhodování sporů svěřeno do rukou nezávislých soudů. Vedle soudů obecných, existují v České republice další soudy. Jedním z nich je Ústavní soud (dále ÚS, Soud). Ten má v této hierarchii zvláštní postavení. Dle čl. 83 Ústavy České republiky je ÚS soudem, v jehož kompetenci je ochrana ústavnosti. Jak ÚS ustáleně judikuje, není běžným soudem, není nadřazen obecným soudům. Nezabývá se porušením obvyklých práv chráněných podústavními právními normami. Zasahuje jen v případech, kdy shledá kolizi mezi běžnými zákony a ústavou zaručenými právy. Principy ochrany ústavnosti vychází z přednostního postavení Ústavy v právním řádu ČR.⁶⁸ Pod ochranu ústavnosti spadá také ochrana ustanovení obsažených v Listině, která je součástí ústavního pořádku v České republice. Ochrana se týká celého tohoto lidskoprávního katalogu včetně čl. 17, který zahrnuje právo na svobodu projevu a práva na informace.

Vedle zmiňovaného čl. 17 a dalších ústavních zákonů, požívajících nejvyšší možnou soudní ochranu, platí v České republice také ustanovení o svobodě projevu a tisku, přijatá v rámci mezinárodních smluv. Ústavnímu soudu, kterému náleží pravomoc rozhodovat spory týkající se ochrany ústavnosti, je dána pravomoc napomáhat výkladu obsahu jak čl. 17 LZPS, tak také čl. 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

4. 2. 1 Rozhodování Ústavního soudu České republiky ve vztahu k čl. 10 Úmluvy a čl. 17 Listiny základních práv a svobod

Jedním z prvních nálezů, ve kterém se ÚS neopírá pouze o čl. 17 LZPS, ale argumentuje také Úmluvou, je náleží sp. zn. Pl. ÚS 43/93⁶⁹. Obsahem nálezu je rozbor ustanovení tehdejšího trestního zákona (TZ), které se týkalo hanobení republiky a ústavních orgánů. Podnět k jeho zrušení dal tehdejší prezident České republiky Václav Havel. Dle jeho mínění část tohoto ustanovení o ústavních orgánech v TZ nebyla nezbytná a daná úprava nespĺňovala kritérium přiměřenosti, které obsahuje jak čl. 17, tak čl. 10. ÚS po zvážení všech rozhodných kritérií dospěl

⁶⁸ PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2. dopl. a podst. rozš. vyd. Praha: Linde, 1998, s. 277-281. *Zákony s poznámkami* (Linde). ISBN 80-7201-110-3.

⁶⁹ Nález ÚS *Trestný čin hanobení parlamentu* ze dne 12. dubna 1994, sp. zn. Pl. ÚS 43/93, č. 91/1994 Sb., (N 16/1 SbNU 113), NALUS. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

k závěru, že takové ustanovení není nezbytné k ochraně demokracie a jeho formulace pouze nahrává k vrchnostenskému postavení uvedených ústavních orgánů.⁷⁰

Z tohoto nálezu vyplývá skutečnost, že ÚS v něm staví své argumenty na obsahu Úmluvy a judikatury tehdejšího Soudu a Komise. Nechal se zde inspirovat jejich rozhodovací praxí v souvislosti s nižší ochranou orgánů veřejné moci (podkapitola 5. 1. 2). Zrušením daného ustanovení ÚS zčásti doplnil obsah svobody projevu v českém prostředí a obohatil její ochranu také prostřednictvím rozhodovací praxe orgánů, které bdí nad dodržováním Úmluvy.

V následující části práce se v rámci rozhodovací praxe ÚS budu věnovat podobným případům, které jsem zvolila v předchozí kapitole týkající se ESLP. Jde o rozhodnutí konkretizující postavení svobody projevu a tisku v českém právu, a rozhodování mezi vahou práva svobody tisku a ochranou ostatních soukromých práv, a případů týkajících se novinářů a práva na utajení zdrojů svých informací. Volbou obdobných situací se budu snažit dále poukázat na inspiraci rozhodnutími ESLP, které ÚS při své praxi využívá. Inspiraci ESLP sám ÚS v judikatuře deklaroval: „(...)Uvedená judikatura ESLP slouží Ústavnímu soudu jako inspirativní zdroj pro jeho rozhodování. Česká republika se v čl. 1 odst. 1 Ústavy definovala jako demokratický stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana (...)“.⁷¹

4. 2. 1. 1 Role svobody tisku v českém právu

Ústavní soud posuzuje smysl ochrany svobody tisku ve státě přiměřeným způsobem jako ESLP. Dle stanovisek ÚS, čl. 17 vyjadřuje základní právo související s demokratickými principy státu. Svoboda projevu zahrnující také svobodu tisku funguje jako „hlídací pes demokracie“. To znamená, že prostřednictvím tisku je veřejnost schopna přijímat informace a na jejich základě si utvářet vlastní názory a stanoviska. Tuto formulaci s odkazem na ESLP deklaroval ÚS v usnesení sp. zn. II. ÚS 435/01. Usnesení se týká případu redaktora nařčeného z hanobení rasy prostřednictvím tisku. ÚS v něm nejen stanovil hranice svobody projevu a tisku, ale také vyjádřil souhlas s rozhodovací praxí ESLP právě v těchto otázkách: „(...) ÚS souhlasí s právními závěry Evropského soudu pro lidská práva,

⁷⁰ JÄGER, P., MOLEK, P. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007, s. 63-67. ISBN 978-80-903786-5-0.

⁷¹ Nález ÚS *K mezím práva na ochranu osobnosti politiků a jiných veřejných osob* ze dne 4. dubna 2005, sp. zn. IV. ÚS 146/04, (N 71/37 SbNU 9), NALUS. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

když tento zdůrazňuje nezastupitelnou roli tisku v demokratické společnosti, jako "hlídacího psa", současně však připomíná i odpovědnost novináře za překročení především etických a morálních norem svého povolání (...)". Ústavní soud ve své judikatuře často odkazuje právě na rozhodnutí ESLP, která se vyjadřují k problematice čl. 10 Úmluvy a role svobody tisku a projevu v demokratickém státě.⁷²

4. 2. 1. 2 Svoboda tisku v kontrastu s politickou karikaturou a právem na ochranu cti v českém prostředí

Jak bylo poznamenáno v kapitole o hodnocení svobody tisku v České republice, v poslední době se politická karikatura těší velké oblibě. Často je zveřejňována právě formou tisku. Česká republika byla ve zprávě k sestavenému žebříčku hodnocení „pochválena“ právě za shovívavý přístup soudů k žalobám z důvodu karikaturování politických osobností. ÚS se zastal žalovaného např. v usnesení sp. zn. I. ÚS 2246/12⁷³. V něm stěžovatelka tvrdí, že karikaturista zesměšnil v týdeníku *Reflex* ji a jejího muže, když pod názvem „*Paroubkovy erotické fantazie*“ publikoval komiks zesměšňující oba aktéry při rozhovoru směřujícím k pohlavním styku. Stěžovatelka, touto dobou mimo jiné těhotná, argumentovala především judikaturou ESLP, která se týká povinnosti novináře uveřejňovat pouze pravdivé a věrohodné informace. Namítala, že byla porušena její práva na ochranu lidské důstojnosti, cti a zachování dobrého jména a porušení práva na ochranu matky. Požadovala při tom veřejnou omluvu v daném týdeníku.

ÚS žádost zamítl pro zjevnou neopodstatněnost. Misku vah mezi právem na ochranu osobnosti a právem na svobodu projevu zde převážila právě svoboda projevu. ÚS označil takovou karikaturu jako přiměřenou, jako symboliku vyjádření názoru a kritiky, která je přípustná. Pro omezení takového vyjádření by musely existovat blíže nespecifikované kvalifikované okolnosti. ÚS zdůraznil, že politické osobnosti jsou v dnešní době pod nižší ochranou před, byť urážející kritikou, a musí akceptovat její vyšší míru než ostatní (srov. věc *Lingens proti Rakousku*). Kritika v napadeném komiksu nebyla příliš laskavá, ale neobsahovala žádné přímé vulgarity. Jiří Paroubek, v rozhodné době nejvyšší představitel jisté politické strany, je zde

⁷² Srov. Nález ÚS *Ke svobodnému přístupu k informacím* ze dne 30. března 2010, sp. zn. Pl. ÚS 2/10, č. 123/2010 Sb., (N 68/56 SbNU 761), NALUS., Nález ÚS *K právu na ochranu osobnosti* ze dne 11. listopadu 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03, (N 209/39 SbNU 215), NALUS. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

⁷³ Usnesení ÚS *Svoboda projevu z hlediska politické karikatury* ze dne 17. dubna 2014, sp. zn. I. ÚS 2246/12, NALUS. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

sice jakožto veřejná osoba, ostře kritizován a zesměšňován, ÚS se ale v tomto případě zastal práva na svobodu projevu onoho kreslíře. Vidí zde příležitost vymanit se z pozůstatků předchozího totalitního režimu, kdy byla jakákoliv podobná činnost tvrdě trestána. Takovou kritiku ospravedlňuje jako nástroj politické debaty, nezbytný pro demokratickou společnost.

Starším rozhodnutím ve věci karikaturování a zesměšňování veřejných osob, je nález sp. zn. IV. 146/04⁷⁴. Stěžovatelka u ÚS namítala nerespektování jejího práva na svobodu projevu deklarovaného čl. 17, při rozhodování obecných soudů. Stěžovatelka byla dříve žalována na základě uveřejněného článku v týdeníku R., který se týkal jistého pana Ing. M. Š. Článek s názvem „*Všichni premiéroví gangsteři*“ a k němu připojená karikatura pana M. Š., podával informace o dotyčném v souvislosti s M. Albrightovou, napojení na Spojené státy Americké, zaměstnávání gangsterů a jejich společných výletů do Iráku. Po stěžovatelce bylo požadováno uveřejnění omluvy ve stejném týdeníku z důvodu urážky zmíněných osob. Stěžovatelka argumentuje mimo jiné tím, že rozbor jejího článku v soudním řízení byl nesprávně posouzen. Obecné soudy posuzovaly uveřejněný článek jako skutečnost, ne jako primárně zamýšlenou karikaturu.

ÚS posoudil stížnost jako částečně přípustnou, s ohledem na judikaturu ESLP. Již ustáleně judikoval, že svoboda projevu je základním kamenem demokracie. To platí i pro zveřejňování znepokojivých a urážejících informací, což si žádá tolerance a pluralita v rámci médií. Významnou roli zde hraje tisk, který nemá primárně bořit hranice svobody projevu, ale slouží jako hlídací pes demokracie, přičemž informuje veřejnost o politických záležitostech a upozorňuje na negativní skutečnosti ohrožující chod demokratické společnosti. Dále ÚS v tomto rozhodnutí upozornil na posuzování mezi právem na ochranu osobnosti a cti a přiměřeností uveřejňované kritiky v rámci svobody projevu. Dle něj neexistuje žádná komplexní šablona pro rozhodování. Každý, byť podobný případ musí být zvažován z hlediska konkrétních okolností, které ho doprovází.

Podobně ÚS formuloval své závěry i v nálezu sp. z. IV. ÚS 2157/07. Zde šlo o uveřejnění článku v bulvárním deníku BLESK, který obsahoval informace o panu K., členovi Křesťanské a demokratické unie, nařčeného ze spolupráce se sovětskou rozvědkou. Týdeník BLESK podpořil své informace tím, že vlastní dva anonymní dokumenty, které tyto informace potvrzují. Stěžovatel se na vydavateli

⁷⁴ Nález ÚS *K mezím práva na ochranu osobnosti politiků a jiných veřejných osob* ze dne 4. dubna 2005, sp. zn. IV. ÚS 146/04, (N 71/37 SbNU 9), NALUS. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

týdeníku domáhal veřejné omluvy a vysokého odškodného. ÚS i tuto ústavní stížnost zamítl z důvodů již ustáleně judikovaných a zmíněných v předchozích nálezech.

4. 2. 1. 3 Ústavní soud a ochrana novinářských zdrojů

Jak ÚS, tak ESLP ustáleně judikují postavení svobody tisku jako „hlídacího psa demokracie“. Tisk vykonává tuto úlohu prostřednictvím informování veřejnosti o veškerých otázkách obecného zájmu. Takové informování má své hranice např. v podobě ochrany osobnosti nebo zabránění úniku důvěrných informací. S tím souvisí nejen svoboda, ale také odpovědnost, práva a povinnosti takových informátorů, bez kterých by ona informovanost nemohla být realizována. Novinářská svoboda platí nejen pro klasický tisk, ale také pro tisk bulvární, ve kterém se stírají tenké hranice mezi pravdivostí předkládaných informací a mírou zlehčování a provokace. Podněty k podávání informací pochází z různých zdrojů, které stejně jako novináři, požívají jistou úroveň ochrany.⁷⁵

Právním novináře nezveřejnit svůj zdroj informací se ÚS zabýval v nálezu sp. zn. I. ÚS 394/04⁷⁶. Stěžovatel, publicista a scénárista, se podílel na tvorbě dokumentu „Mezi hvězdami a půlměsícem“, který poté vysílala Česká televize. V posledním díle se objevila postava Charlese Jordana, jehož případ souvisí s Českou republikou, konkrétně s Prahou, kde v roce 1967 za nevyjasněných okolností zemřel⁷⁷. Po odvysílání tohoto dílu se stěžovateli ozvala osoba, která poskytla informace o smrti p. Jordana. Stěžovatel osobě sdělil, že by bylo vhodné tyto informace předat Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (dále úřad). Osoba, která tyto informace poskytla, souhlasila, s výhradou že si nepřeje, aby bylo sděleno její jméno. Po sdělení získaných informací danému úřadu, byl stěžovatel opakovaně tázán na zdroj svých informací. Po odmítnutí prozrazení mu byla uložena pokuta z důvodu neposkytnutí informací důležitých v trestním řízení a konání „blížícího se k trestnému činu“ při neochotě odhalit původce informací.

Stěžovatel u ÚS namítá neadekvátnost postupů obecných soudů v souvislosti s dřívějšími problémy se zmíněným úřadem. Dle stěžovatele rozhodnutí slouží jako nástroj pomsty a šikany ze strany úřadu. Důvodem měla být

⁷⁵ HERCZEG, J. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004, s. 30. Knihovnička Orac. ISBN 80-86199-94-0.

⁷⁶ Nález ÚS *Právo novináře nezveřejnit svůj zdroj informací orgánům činným v trestním řízení* ze dne 27. září 2005, sp. zn. I. ÚS 394/04, (N 184/38 SbNU 471), NALUS. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

⁷⁷ Okolnosti případu jsou zmíněny v pasáži č. III. nálezu.

předešlá kritika stěžovatele vztažená k nečinnosti tohoto úřadu.

ÚS stížnosti vyhověl a svoji argumentaci staví především na čl. 17 LZPS a §16 tiskového zákona (kap. 4. 2), dle kterého má novinář právo neprozradit původ a zdroj svých informací. Odkazuje zde také na Výbor ministrů členských států Rady Evropy a jejich doporučení č. 7 (2000): *"právo na svobodu projevu a informace tvoří jeden z podstatných základů demokratické společnosti a jednu ze základních podmínek pro její pokrok a rozvoj každého jednotlivce, jak je to vyjádřeno v Deklaraci o svobodě projevu a informací z roku 1982"; dále zdůrazňuje "potřebu demokratické společnosti zajistit adekvátní prostředky podpory rozvoje svobodného, nezávislého a pluralistického tisku". V citované rezoluci se dále uvádí, že "svobodný a neomezený rozvoj žurnalistiky je obsažen v právu na svobodu projevu jako předpoklad práva být informován o záležitostech veřejného zájmu" a "ochrana zdroje informací novináře vytváří základní podmínku pro novinářskou práci stejně jako pro svobodu tisku".⁷⁸ ÚS při zvažování zda se nejedná o náznak páčání trestné činnosti, využil kvalifikování podmínek užitých dříve ESLP, které musí být naplněny, aby bylo možné svobodu projevu a tisku adekvátně omezit.⁷⁹ Po posouzení všech okolností tohoto případu dospěl ÚS k závěru, že zde ochrana novinářského zdroje jako symbolu svobody tisku převažuje nad ochranou veřejných práv.*

Jak ESLP, tak ÚS se ve vybraných judikátech postavily na stranu ochrany novinářských zdrojů. To ovšem neznamená, že může být ochrana utajovaných zdrojových prvků považována za bezbřehou. Novináři jsou v takové situaci limitováni především trestním právem. Tam, kde ochrana získaných informací končí, začíná napomáhání páčání trestné činnosti.⁸⁰ V případě, kdy je novinář nucen se přiznat k původu svých informací, je na místě zvážit zda je účelnější přednostně chránit svobodu projevu (tisku) nebo zda je nutné použít trestní sankce za napomáhání zločinnosti. Případná přípustná omezení budou následně shrnuta v poslední kapitole této práce.

⁷⁸ Cit. in: Nález ÚS *Právo novináře nezveřejnit svůj zdroj informací orgánům činným v trestním řízení* ze dne 27. září 2005, sp. zn. I. ÚS 394/04, (N 184/38 SbNU 471), NALUS. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

⁷⁹ Tyto tři podmínky vymezil ESLP ve věci *Goodwin proti Spojenému království*, viz kap. 5. 1. 3.

⁸⁰ HERCZEG, J. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004, s. 39-42. Knihovnička Orac. ISBN 80-86199-94-0.

5. Možnosti omezení svobody projevu a tisku *de lege ferenda*

Podstatou posuzování práva *de lege ferenda*, je zvažování možností, jaké by zkoumané právo mělo být, co by mělo upravovat, do jaké míry je ho ve společnosti třeba, zda má smysl upravit společenské vztahy touto formou a v důsledku připouští také kritiku toho, co již v rámci zkoumaného práva upraveno bylo.

V textu této kapitoly budu využívat souhrnný pojem „svoboda projevu“, který, jak již bylo vysvětleno v předchozích kapitolách, zahrnuje také svobodu tisku. To, co platí pro omezení svobody projevu, platí též pro svobodu tisku jakožto její součást.

Svoboda projevu není absolutním právem. To znamená, že její aplikace není neomezená. Jako každé právo, i právo svobodně se vyjadřovat má určité hranice, ve kterých smí být vykonáváno. Svobodou projevu je v základním pojetí míněno neohraničené říkání čehokoliv, co každý chce, ovšem do té míry, než mu v tom někdo jiný smí zabránit.⁸¹ V české právní úpravě v čl. 17 odst. 4 LZPS je výčet podmínek, které ospravedlňují užití takového zásahu. První podmínkou je zákonnost. To znamená, že tato svoboda může být omezena pouze ze zákonných příčin. Tyto příčiny jsou v Listině vyjádřeny ochranou práv a svobod druhých, ochranou bezpečnosti státu, veřejnou bezpečností a ochranou zdraví a mravnosti⁸². Uvedená opatření musí mít povahu nezbytnosti pro demokratickou společnost a sledovat vyvstalé legitimní cíle.

Při posuzování do jaké míry smí být svoboda projevu omezena, je nutné zvážit okolnosti každého případu individuálně.⁸³ Svoboda projevu je ústavně garantované právo, které zajišťuje přirozený tok informací. V rámci omezení je žádoucí nalézt jistou flexibilitu mezi tím, co je ještě přípustným projevem a co již je neakceptovatelným zásahem do práv druhého. Tato flexibilita by ale měla být uplatňována v rozsahu, v jakém je ještě možné mít určitou právní jistotu při rozhodování soudních sporů v této věci. K otázce kolize jednotlivých práv mezi

⁸¹ HERCZEG, J. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004, s. 45. Knihovnička Orac. ISBN 80-86199-94-0.

⁸² Obdobná formulace je také v čl. 10 odst. 2 Úmluvy.

⁸³ Judikoval ÚS, viz Nález ÚS *K mezím práva na ochranu osobnosti politiků a jiných veřejných osob* ze dne 4. dubna 2005, sp. zn. IV. ÚS 146/04, (N 71/37 SbNU 9), NALUS. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

sebou se vyjadřuje Filip, který rozlišuje tzv. pravý a nepravý konflikt.⁸⁴

5. 1 Pravý konflikt

Jak judikoval ÚS⁸⁵, práva svobody projevu, ochrany cti, důstojnosti garantována Listinou, stojí vedle sebe, nikoliv nad sebou. Neexistuje zde žádné upřednostnění jedné práva nad jinými. Tzn., že svoboda projevu je chráněna na stejné úrovni jako ostatní vyjmenovaná práva. V situaci, ve které dojde ke kolizi obou stejně postavených práva, záleží na uvážení obecných soudů, které právo posoudí jako převažující a hodné větší ochrany. V takových případech dochází právě k posuzování jednotlivých okolností, které doprovází ten daný případ. Je zde kladen důraz především na míru proporcionality, která je pro takové rozhodování klíčová. Rozhodující soudy by měly nalézt tzv. zlatou střední cestu a limitovat dopad rozhodnutí na právo, ke kterému se nepřiklonily, jen tím že je takový zásah opravdu nezbytný.⁸⁶

5. 2 Nepravý konflikt

Při vysvětlení tzv. nepravého konfliktu se vrátím zpět k podmínce zákonnosti obsažené v Listině. Svoboda projevu dle čl. 17 odst. 4 smí být omezena pouze zákonem. Takový omezující zákon musí být vykládán i aplikován ve světle jak ochrany základního, Listinou garantovaného práva, tak ve světle právem chráněného zájmu, kterému zákonné omezení napomáhá. Funguje zde oboustranná míra omezení. Působení zákona omezujícího svobodu projevu je fakticky limitováno působením ústavně zaručeného práva. Klasické zákony, podústavní, totiž musí respektovat nadřazené ústavní normy a být v souladu s ústavně konformním výkladem. Funguje zde tzv. „*presumpce přípustnosti projevu*“⁸⁷. ÚS se ve svých judikátech k tomuto problému postavil způsobem: „v pochybnosti ku prospěchu svobody projevu“. V zásadě každý projev, názor, vyjádření stanovisko,

⁸⁴ FILIP, J.: Dogmatika svobody projevu z hlediska teorie, legislativy a soudní praxe, Časopis pro právní vědu a praxi č. 4/1998, s. 630. Cit. in: HERCZEG, J. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004, s. 46. Knihovnička Orac. ISBN 80-86199-94-0.

⁸⁵ Nález ÚS *Ke svobodě projevu a mezím ochrany osobnosti* zde dne 10. prosince 1997, sp. zn. II. ÚS 357/96, (N 156/9 SbNU 355), NALUS. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

⁸⁶ HERCZEG, J. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004, s. 46. Knihovnička Orac. ISBN 80-86199-94-0.

⁸⁷ Tamtéž, s. 47.

kritika atd. je v demokratické společnosti zásadně přípustná. Cílem takového stanoviska je to, aby byly minimalizovány obavy z toho, že za svůj šokující, znepokojivý či jinak vyhraněný názor bude kdokoliv sankcionován. Důsledkem takových sankcí by bylo znemožnění podílet se na podnětech k diskuzi o veřejných záležitostech.

Závěrem lze shrnout, že u pravého konfliktu je teoretické vymezení soupeřících práv jednodušší a lze rozhodovat přímo mezi subjektem práva A/subjektem práva B. U nepravého konfliktu situaci ztěžuje užívání abstraktních pojmů (např. zmiňovaný veřejný zájem apod.). Nepravý konflikt vzniká mezi určitým zájmem a právem chráněnou hodnotou. Vystávají zde obtížnější podmínky při posuzování, zda převažuje individuální zájem nebo protiváha určité společenské hodnoty.

5.3 Aktuální otázky kolize chráněných práv – islám a křesťanství, svoboda tisku a blasfemie

Blasfemie – rouhání, urážka, zneuctění, zlehčování nábožensky uctívané osoby, provází lidskou společnost po celou dobu existence víry a náboženství. Střety jednotlivých kultur, jejich bohů a posvátných předmětů jsou staré jako lidstvo samo. „Válka“ mezi křesťanstvím a islámem má počátky přibližně již v 7. století.⁸⁸ V současné době ovšem tyto střety dostávají jiný, politický rozměr.

Stále propíraná kauza karikaturování proroka Mohameda započala v roce 2005. V pozadí karikatur stojí dánský spisovatel Kare Bluitgen, který hledal ilustrátora pro dětskou knihu o Mohamedovi. Tři oslovení výtvarníci jeho nabídku odmítli, protože islám zakazuje jakékoliv Mohamedovo vyobrazení. Bluitgen napsal dopis do redakce dánského deníku *Jyllands-Posten*, ve kterém si stěžoval na ohrožení svobody slova. Redaktoři deníku, kteří spatřili příležitost, dali podnět několika výtvarníkům. Následně vzniklo kolem 12 satirických prorokových portrétů, které byly v tomtéž deníku 30. září otištěny. Následovala vlna nevole nejen ze strany dánských muslimů, ale i muslimů z dalších států. Jako prostředek vyjádření podpory Dánska, publikovalo během roku 2006 tyto kresby několik dalších evropských deníků (včetně francouzského *Charlie Hebdo*, proslulého svou ostrou satirou). Důsledky publikovaných kreseb, které jsou muslimy považovány

⁸⁸ ROUX, Jean-Paul. *Střet náboženství: dlouhá válka mezi islámem a křesťanstvím (7. až 21. století)*. V Praze: Rybka, 2015. ISBN 978-80-87950-13-5.

za urážku islámu, byly řetězovou reakcí. Následovalo mnoho protestů, zapalování dánských ambasád v muslimských státech, bojkot zboží, požadování veřejných omluv. Protesty a násilí tragicky vyústily ve vyvraždění redakce zmíněného francouzského deníku *Charlie Hebdo*.⁸⁹

Vyvstává otázka, zda je karikaturování zažitých náboženských tradic svobodou slova? Vládní představitelé Spojených států Amerických označili hanlivé vyobrazení Mohameda za nepřípustné, i přes to, že plně zastávají svobodu projevu. Dle dostupných stanovisek tato kauza podněcuje náboženskou nenávist. Oproti tomu mluvčí Evropské komise se postavil na stranu svobody projevu a tisku jako materie, která musí být zachována i za takových okolností. V evropském tisku se v té době prolínaly dvě skutečnosti, pokud pomineme nástroj násilí a transformování islámu do roviny politické ideologie, svobodu slova nelze zneužívat jako nástroj urážky náboženského cítění dotčených společenských skupin. Druhým stanoviskem v tisku, byla jednoznačná svoboda slova pro média i za takových okolností, že tím urazí nebo ublíží.⁹⁰

Je možné nalézt střed, vyvážené hranice pro oba zájmy? Po teroristickém útoku na francouzský deník se opět rozběhly debaty, jaká úroveň svobody projevu je ještě akceptovatelná. S ohledem na již rozebíranou politickou satiru a karikaturu v judikatuře ESLP je možné se dobrat k závěru, že politická karikatura není lichotivá ani laskavá, jejím cílem je provokací vyvolat diskuzi o veřejných otázkách, které jsou předmětem té které karikatury. Politické subjekty jsou pod nižším stupněm ochrany před takovým jednáním, než obyčejný občan. Je však otázkou, zda je možné zahrnout pod politickou karikaturu také zesměšňování náboženských prvků. ESLP má k této otázce zdrženlivější postoj než by se na první pohled mohlo zdát. Ve své judikatuře se několikrát zastal právě svobody náboženského vyznání na úkor ostatních chráněných svobod.⁹¹ V rozhodnutí věci I. A. proti Turecku ESLP akceptoval postih vydavatele za urážku islámu. Dle ESLP se nejednalo o legitimní kritiku, ale o informace, které mají za cíl urážet.⁹²

⁸⁹ „Od protestů vůči karikaturám proroka Mohameda uplynulo pět let“. *Deník referendum: Svět* [online]. 1103, 2011, 1 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://denikreferendum.cz/clanek/8748-od-protestu-vuci-karikaturam-proroka-mohameda-uplynulo-pet-let>

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Např. rozsudek senátu ESLP ze dne 25. listopadu 1996 ve věci *Wingrove proti Spojenému království*, stížnost č. 17419/90, rozsudek senátu ESLP ze dne 13. prosince 2005 ve věci *I. A. proti Turecku*, stížnost č. 42571/98, rozsudek senátu ESLP ze dne 20. září 1994 ve věci *Otto-Preminger-Institut proti Rakousku*, stížnost č. 13470/87. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int>

⁹² Rozsudek senátu ESLP ze dne 13. prosince 2005 ve věci *I. A. proti Turecku*, stížnost č. 42571/98. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int>

Stanovení hranic pomocí právních regulací není jediným prostředkem, kterým je žádoucí oblast svobody projevu a tisku upravovat. Svůj prostor by zde měla dostat také morálka a etická pravidla. Právo v tomto případě by mělo nastupovat až jako prostředek ultima ratio, jako nutnost v případě ohrožení.

Fakt, že útok na *Charlie Hebdo* je logicky možné považovat za útok na demokracii, na svobodu projevu, nezakládá právo ostatních nekontrolovaně napadat islám z důvodů neustálého rozčeřování hladiny pobuřováním jeho stoupenců. Prostřednictvím karikatury a zesměšňování je možné se dotknout široké palety různých práv (ochrana osobnosti, cti, důstojnosti apod.) a veřejná zóna (médiá) nemá povinnost dodržovat striktní pravidla požadovaná právě např. náboženstvím. Přestože oběť karikatury je obecně více méně vždy „známou osobností“ a z části nese odpovědnost sama za své chování, které dává podnět pro ono karikatrování, neznamená to úplnou liberaci pro kohokoliv, který určitým (často nevybíravým) způsobem zasáhne do práv karikatrovaných osob. To, jak se bude toto bitevní pole mezi svobodou projevu a náboženstvím dále vyvíjet, dle mého nezávisí pouze na adekvátní právní regulaci, ale také na samotných aktérech karikatur a na celkovém vývoji mínění v rámci společnosti. Dosavadní situace zatím připomíná pouze přetahování o právní názory, což ovšem může mít (jak se již několikrát stalo) nedozírné následky.

Závěr

Legenda, ve které Theodore Roosevelt odmítl zastřelit medvěd přivázané ke stromu a v souvislosti s tímto gestem dal název populární plyšové hračky Teddy Bear, má k realitě velice daleko. Ovšem kresba této scény, publikovaná v nejvýznamnějším americkém deníku *The Washington Post*, vyličila prezidenta Spojených států Amerických jako člověka se smyslem pro spravedlnost a ochranu slabších. A společnost jej tak vnímala a přijímala. I na tomto banálním příkladu je možné uvést, jak obrovskou silou tisk ve společnosti působí. Ne bezdůvodně byl kdysi označen za sedmou velmoc světa.

Záměrem mé práce bylo pomocí analýz vybraných judikátů zjistit, jak se svoboda projevu s důrazem na svobodu tisku prakticky uplatňuje v evropské a české společnosti. Zkoumáním platné právní úpravy této problematiky, jsem dospěla k závěru, že svoboda projevu a její součást – svoboda tisku požívá vysoké míry legislativní ochrany napříč všemi demokratickými státy. Vybraná ustanovení právních dokumentů obsahující právo na svobodu projevu, stanovují také jisté hranice, které mají v případě střetu s jiným právem tuto svobodu limitovat. Teorie a praxe bývá zpravidla trochu odlišná. Analýzování judikátů, které jsem v práci rozčlenila do několika tematických skupin, mi pomohlo pochopit, že soudy (ať Evropský soud pro lidská práva, tak Ústavní soud České republiky) přistupují k ochraně svobody projevu a tisku více restriktivně, platnou právní úpravu konkretizují a častěji rozhodují ve prospěch subjektu, který se svobody projevu domáhá. Domnívám se, že tuto rozhodovací praxi lze odůvodnit především citlivým přístupem soudů k cenzuře. Ta je v demokratických státech nepřipustná a soudy mají při posuzování konkrétních případů povinnost rozlišit křehkou nuanci mezi oprávněným zásahem do práva svobody projevu a nepřipustnou cenzurou. Stává se také, že v rámci ochrany svobody projevu, dojde ke kolizi s dalšími lidskými právy. Nejčastějším soupeřem bývá právo na ochranu cti, dobrého jména, lidské důstojnosti apod. V takových případech vždy záleží na konkrétním posouzení rozhodované věci. Zmíněné soudy ustáleně judikují, že každý případ týkající se kolize svobody projevu a tisku s jiným právem, je jedinečný, byť má společné znaky s ostatními, a mělo by k němu být také tak přistupováno. Vždy záleží na posouzení vyvstalých skutečností a okolností zvlášť. Veškerá zohledněná fakta v komparaci s ostatními teprve mohou vést k racionálnímu rozhodování. V případech, kdy se právo svobody projevu a tisku do kolize s právem politicky

aktivní osoby, soudy s přihlédnutím ke skutečnostem případu dovozují, že taková veřejně známá osoba požívá nižší stupeň ochrany před publikovanou kritikou. Ruku v ruce s veřejným prezentováním jde také nutnost snést určitou míru i znepokojující kritiky, která je soudy chápána jako prostředek k podnícení veřejné diskuze o příslušné věci. Konkrétně svoboda tisku tím plní své poslání „hlídacého psa demokracie“.

Svoboda projevu nyní prochází bouřlivým obdobím, které lze přičítat zejména aktuálním světovým událostem souvisejícím s tímto právem a právem na ochranu náboženského vyznání. To se objevuje jako další často kolidující právo. V práci se zmiňuji o judikátech, ve kterých se Evropský soud pro lidská práva přiklonil právě na stranu náboženství a limitoval tím svobodu projevu. V rozsudcích argumentoval především ochranou před ofenzivními útoky ze strany „satiriků“. To, že se někdo v rámci svobodného náboženského vyznání přikloní k víře, jej obdobně jako u veřejných činitelů, vystavuje přirozené kritice ze strany osob s jinou vírou či bez víry. Nicméně tato skutečnost nezakládá právo útočit bez rozumně kvalifikovaného veřejného významu a potřeby. I v tomto případě je žádoucí, aby soudy přistupovaly k problematice citlivě a zohlednily veškeré okolnosti, které ten daný případ provází. Lze předpokládat, že bude potřeba, aby soudy s ohledem na aktuální vývoj svobody projevu a tisku reagovaly stále pružněji, aby toto právo mohlo skutečně odpovídat realitě ve společnosti.

Cizojazyčné resumé

The subject of my theses is *Freedom of speech with focus on the press freedom in the practise of the courts*. Freedom of speech belongs to one of the most important human rights. For democratic system to function well, the role of these fundamental rights is absolutely crucial. Therefore freedom of speech must be protected by appropriate legislative ways. The aim of this theses is to analyze the point of view of courts on freedom of speech and press freedom. The second aim is to evaluate the social impact of selected judgements. The analysis includes two courts – European Court of human rights and Constitutional Court of Czech Republic.

In the first part the theses generally defines key terms used in a text. Freedom of speech is so significant right and it needs special form of protection. This protection is guaranteed by several catalogues of human rights. The freedom of speech is define universally in these catalogues and contains many other rights. The status of press freedom in relation to freedom of speech is mentioned in this part. The press freedom is subsumed under the freedom of speech. The role of the press freedom in society is demonstrated by the evaluation processed by the non – governmental organizations.

There is paid attention to case law in the second part of the theses. These chapters are focused on analyzing selected cases divided into thematic parts. The clashes between freedom of speech (press freedom) and other important rights are the main connecting links of selected cases. The clashes usually relate to the right of protection of honor or freedom of religion. Courts consistently held that the clash should be judged after considering circumstances and then the courts can effectively decide. But in fact there is a lot of decisions in behalf of freedom of speech. The reasoning consists in these judicial opinions:

The freedom of speech and press prevails provided that:

1. An intervention to other right is necessarily for democratic society.
2. The press has a role of „*watchdog of democracy*“.
3. There exist conditions which liberate an intervention in other rights.
4. A restrictions on freedom of speech and press would not impede *plurality and tolerance*.

Seznam použitých zdrojů

1. Literatura

- Bartoň, Michal: Svoboda projevu a její meze v právu České republiky. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-367 - x.
- Bartoň, Michal: Svoboda projevu: principy, garance, meze. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-42-4.
- Čelovský, Bořivoj: Konec českého tisku. Šenov u Ostravy: Tilia, 2002. ISBN 80-86101-51-7.
- Garton Ash, Timothy: Free Speech. London: Atlantic Books, 2016. ISBN 978-1-84887-094-9.
- Herczeg, Jiří: Meze svobody projevu. Praha: Orac, 2004. ISBN 80-86199-94-0.
- Jäger, Petr, Molek, Pavel: Svoboda projevu. Demokracie, rovnost a svoboda slova. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-5-0.
- Kohout, Martin: Tiskové zákonodárství ČSR v legislativním procesu a judikatuře Nejvyššího soudu v letech 1918-1938. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2014. ISBN 978-80-7452-103-4.
- Malý, Karel a kol.: Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-7201-433-1.
- Mill, John Stuart: O svobodě. Přeložil K Radil. Praha: J. Otto, [1900] (Unie).
- Pavlíček, Václav a kol.: Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář. 1. díl. Praha: Linde, 1998. ISBN 80-7201-110-3.
- Pavlíček, Václav a kol.: Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář. 2. díl. Praha: Linde, 1999. ISBN 80-7201-170-7.
- Sokol, Tomáš: Tisk a právo. Tiskový zákon s komentářem. Praha: Orac, 2001. ISBN 80-86199-17-7.
- Svoboda projevu a tisku: Sborník vybraných příspěvků z mezinárodních konferencí. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1146-7.
- Roux, Jean-Paul: Střet náboženství: dlouhá válka mezi islámem a křesťanstvím (7. až 21. století). Praha: Rybka, 2015. ISBN 978-80-87950-13-5.
- Rozehnal, Aleš: Mediální zákony. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2007. ISBN 978-80-7357-304-1.
- Výborný, Štěpán: Nenávistný internet versus právo. Praha: Wolters Kluwer, 2013. ISBN 978-80-7357-766-7.

2. Elektronické zdroje

Freedom House [online]. © 2016 Freedom House. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/>

Lisse, Luděk: Listina základních práv Evropské unie. Ústav práva a právní vědy. [online] Dostupné z: <http://www.ustavprava.cz/cz/sekce/casopis-pravo-2010-1-listina-zakladnich-prav-evropske-unie-123/>

Molek, Pavel: Politická práva [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-575-7.

„*Od protestů vůči karikaturám proroka Mohameda uplynulo pět let*“. *Deník referendum: Svět* [online]. 2011. Dostupné z: <http://denikreferendum.cz/clanek/8748-od-protestu-vuci-karikaturam-proroka-mohameda-uplynulo-pet-let>

Reporters without borders: [online]. © 2016 Reporters without borders Dostupné z: <https://rsf.org/>

Stanovisko ke svobodě sdělovacích prostředků. In: *Poslanecký klub els v Evropském parlamentu* [online]. 2016 Dostupné z: <http://www.eppgroup.eu/cs/our-priority/>

UNbulletin: časopis OSN v České republice [online]. 2006. Dostupné z: http://www.osn.cz/wp-content/uploads/UNbulletin-%C4%8D%C3%ADslo-5_2006.pdf

3. Legislativní prameny

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (1950), dostupné z: http://www.echr.coe.int/documents/convention_ces.pdf

Listina základních práv Evropské unie (2000), Preambule, dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/>

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, 1966. Dostupné z: http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinar.pakt-obc.a.polit_prava.pdf

Zákon č. 1/1993 Sb. ve znění pozdějších předpisů, Ústava České republiky.

Zákon č. 2/1993 Sb. ve znění pozdějších předpisů, Listina základních práv a svobod.

Zákon č. 46/2000 Sb. ve znění pozdějších předpisů, O právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů.

Zákon č. 37/1995 Sb. ve znění pozdějších předpisů, O neperiodických publikacích.

4. Judikatura

Evropský soud pro lidská práva (Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int>):

Casado Coca proti Španělsku, stížnost č. 15450/89.

Castells proti Španělsku, stížnost č. 11798/85.

Dammann proti Švýcarsku, stížnost č. 77551/01.

Goodwin proti Spojenému království, stížnost č. 17488/90.

I. A. proti Turecku, stížnost č. 42571/98.

Lingens proti Rakousku, stížnost č. 9815/82.

Oberschlick proti Rakousku, stížnost č. 20834/92.

Otto-Preminger-Institut proti Rakousku, stížnost č. 13470/87.

Wingrove proti Spojenému království, stížnost č. 17419/90.

Ústavní soud České republiky (Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>):

Nález sp. zn. Pl. ÚS 43/93 ze dne 12. dubna 1994.

Nález sp. zn. II. ÚS 357/96 ze dne 10. prosince 1997.

Nález sp. zn. IV. ÚS 146/04 ze dne 4. dubna 2005.

Nález sp. zn. I. ÚS 394/04 ze dne 27. září 2005.

Nález sp. zn. I. ÚS 453/03 ze dne 11. listopadu 2005.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 2/10 ze dne 30. března 2010.

Usnesení sp. zn. I. ÚS 2246/12 ze dne 17. dubna 2014.

5. Kvalifikační práce:

VOSLÁŘ, V. *Ukazatele svobody tisku ve světě a možnosti jejich mediální reflexe*. Praha, 2015. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Vedoucí práce Mgr. Bc. Petr Janský, M. Sc., Ph.D.